

FRÅN ENSAMKOMMANDE TILL UNG VUXEN I SÖDERHAMN

Mikael Vallström, Maria Vallström, Sara Helmersson & Karin Tillberg Mattsson

Hälsinglands
Utbildningsförbund

Från ensamkommande till ung vuxen i Söderhamn

Mikael Vallström, Maria Vallström, Sara Helmersson & Karin Tillberg Mattsson

Omslag: Skatön, Söderhamns skärgård. Foto: Maria Vallström

© FoU Hälsingland, Hälsinglands Utbildningsförbund, Söderhamn 2018

ISBN: 978-91-85085-06-4

Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och mål	5
Metod och material	6
Ensamkommande i media och i politiken	8
Åtstramningar.....	8
Medicinska åldersbedömningar	9
Nya former av tidsbegränsade uppehållstillstånd.....	9
Utvisningar till Afghanistan och protester mot dessa	10
Avrundning	11
Förändringar på nationell nivå under 2017 – regler och boenden.....	12
Omorganisering av boenden på lokal nivå.....	12
Vad har hänt med de ensamkommande i Söderhamn under 2017?	13
De uppföljande intervjuerna och situationen för hela gruppen ensamkommande	13
Kort summering av vad som är gemensamt för gruppen	15
Exempel från intervjuerna – fördjupade beskrivningar, personliga upplevelser och erfarenheter	17
Asylprocessen	17
Boendesituationen	18
Skolgången och arbete	20
Sociala relationer och integrationen i lokalsamhället (kommunen)	22
Enkätundersökningens resultat	25
Förslagen och HRV-frågan i skolan	28
Kommunens arbete med hederskultur och hedersrelaterat våld och förtryck	30
Framtidssnack.....	30
Utvärderingen påbörjas.....	31
Civilsamhällets roll och betydelse för integrationen.....	33
Lärdomar av miniprojekten	33
Civilsamhällets förankring i det lokala	34
Resultat och behov av fortsatt forskning och utveckling av integrationsarbetet	36
Grundläggande problem och uppdagade möjligheter	37
Behov av fortsatt forskning och utveckling av integrerande insatser	38
Skolan	39
Nya spår och ett samlat grepp.....	39
Referenser.....	41

Inledning

FoU Hälsingland har gjort två undersökningar av mottagandet och integrationen av ensamkommande flyktingbarn i Söderhamn. Den första undersökningen genomfördes 2016 och var en förstudie som även omfattade Nordanstigs kommun. Studien byggde på intervjuer med 36 ensamkommande och 15 tjänstepersoner och civila aktörer. Den resulterade i rapporten "Ett låst land eller en öppen famn? Mottagande och integration av ensamkommande flyktingbarn i Nordanstig och Söderhamn" (Vallström & Vallström, 2017). Undersökningen behandlade den första tiden i Sverige och hade fokus på boendet, dvs. kommunernas så kallade HVB-hem (Hem för vård eller boende). Resultaten visade att skolan (Staffangymnasiet) och civilsamhället var två viktiga spår att följa. Den visade också på betydelsen av "viktiga personer" och sociala nätverk som nyckelfaktorer för att lyckas med mottagandet och integrationen. Den andra undersökningen, "Från ensamkommande till ung vuxen i Söderhamn", har arbetat vidare med dessa spår samt varit inriktad mot att ta fram konkreta förslag till insatser för integrationen av ensamkommande i Söderhamn. Det är denna undersökning som presenteras här.

Bakgrund

I förstudien blev det tydligt att det finns anledning att tillvarata den kompetens som byggts upp framförallt på boenden och genom den s.k. Söderhamnsmodellen (en modell kring ensamkommande där boenden är i centrum för samverkan). Vi kunde också se att vad som händer efter att de ensamkommande lämnar HVB-hemmen, dvs. övergången via det som förut kallades utsluss och till att vanligtvis bo i en egen lägenhet, utgör en särskilt kritisk fas. HVB-hemmen har kunnat fungera både som en skyddad värld och en språngbräda. De som bott på där har generellt sett fått mycket stöd för att komma in i samhällslivet på ett bra sätt. Däremot blir steget stort efter att de lämnat boendet, vilket kan innebära konflikter med landsmän och ett brutalt uppvaknande till hur det är att leva i "majoritetssamhället". En av de intervjuade cheferna i Nordanstig sa i förstudien att det blir ju ändå till de segregerade områdena många flyttar, eftersom det är där man har råd att bo och det är där de har ett socialt nätverk. Där finns risken för konflikt mellan ungdomarnas nya värderingar och värderingar från hemlandet men det finns också en möjlighet att ungdomarna kan verka som bryggor mellan "majoritetssamhället" och sina landsmän. Om man då inte gör riktade insatser till denna grupp är risken stor att den vunna integrationen går förlorad.

Studien pekade även på att det i och med det förhållandevis stora asylmottagandet på landsbygden – trenden har under de senaste 5–10 åren varit att placera asylsökande utanför storstadsområden – finns en unik möjlighet att inte återskapa storstädernas segregerade områden, utan i stället utveckla mindre samhällen i nya riktningar med de som kommit hit som asylsökande. Många ensamkommande flyktingbarn som kom hösten 2015 var mellan 16–17 år och flertalet fyller 18 år under 2017 och 2018.¹ Det innebär att de förväntas klara sig själva i eget boende, kanske helt utan familj och nätverk på orten, vilket naturligtvis inte är någon lätt

¹ Högskoleutvärderingen 2016, Per Adolfsson, verksamhetsexpert vid Migrationsverket.

situation. Å andra sidan finns bland de som kommit utan vårdnadshavare en stark studiemotivation och en önskan om att stanna på orten.²

De boenden vi har undersökt i Söderhamn har nästan genomgående fått goda vitsord och samverkan med andra aktörer enligt Söderhamnsmodellen verkar i stort ha fungerat bra, även om det periodvis har funnits problem med bl.a. stor personalomsättning.³ På nationell nivå har det visat sig att det generellt går bättre för dessa ungdomar än andra asylsökande. Våra intervjuer visar dock att det kan finnas andra faktorer som drar åt ett annat håll, att exempelvis ett förkastande av "sin" ursprungsnation kan orsaka konflikter. Dessa ungdomar har därmed haft ett försteg gällande integration men kan försättas i en mycket utsatt situation efter tiden på HVB-hemmet. De ska dels på allvar möta "majoritetssamhällets" strukturer, där det kan finnas inslag av främlingsfientlighet, dels kommer de i kontakt med andra asylsökande som kan ha andra värderingar. Här kommer då också frågan om hederskultur in som viktig att arbeta med i nya grupper. På sätt och vis har HVB-hemmen skapat kosmopoliter som ser människor som resurser oavsett vilket land de kommer ifrån och som kan vara en brygga till integration. Men det blir också en sårbar grupp, stående "mitten mellan" majoritetssamhället och sina landsmän.

Syfte och mål

Projektet har haft karaktären av ett forsknings- och utvecklingsprojekt, där samhällsutvecklande insatser är en viktig förväntad konsekvens. Därför har de sedvanliga byggstenarna som tidigare forskning och teori inte prioriterats i denna rapport, här hänvisar vi till den förra rapporten (Vallström & Vallström 2017). I projektansökan angavs följande mål:

- *En snabbare och mer individanpassad väg in i samhället.* Målet avser bl.a. förbättrad språkinläring och skolgång och underlättande av inträdet på arbetsmarknaden. Förstudien visade att ungdomarna generellt var mycket målinriktade och motiverade, men att det också fanns en del brister i mottagandestrukturen, som projektet skulle belysa och bidra med lösningar till.
- *Motverkande av socialt utanförskap och segregering.* Förstudien bekräftade kända problem och risker med segregerat boende och en (delvis) segregerad utbildning. Målet har varit att ta fasta på goda exempel på inkludering och att genom att bl.a. samverka med kommunens samhällsplanering (ÖP) påvisa möjligheter till insatser för långsiktig social hållbarhet.
- *Motverkande av främlingsfientlighet, social polarisering och rädslor för det "främmande".* Förstudien visade att det fanns vissa problem med främlingsfientlighet och att det upplevdes finnas ett stort behov av att utveckla fler naturliga möten mellan nyanlända och svenskar. Projektet avsåg därför att utveckla lösningar som leder till bättre och fördjupad samverkan mellan offentlig sektor och det civila samhället.
- *Att fler unga (ensamkommande) stannar i kommunen och bidrar positivt till en hållbar samhällsutveckling.* Förstudien visade att många ensamkommande ungdomar vill stanna i kommunen och har siktat in sig på yrkesområden där det råder brist på arbetskraft (t.ex.

² Jfr nationell analys av Flyktingbarometern, där det framgår att viljan att stanna i mindre kommuner är avhängigt graden av engagemang i lokalsamhället och på boendet (*Asylsökande och landsbygden, utdrag av insikter från Flyktingbarometern, Sweden research 2016*).

³ För en närmare redogörelse, se rapporten "Ett låst land eller en öppen famn?".

inom vård och omsorg). Målet var att komma fram till konkreta insatser för att de ensamkommande ges rätt stöd vid rätt tillfälle och får en lättare väg in i samhället, även efter tiden i HVB-hemmen.

Syftet har alltså varit att följa de huvudspår eller områden som förstudien pekade ut – skolan och civilsamhället – och undersöka vilka förutsättningar och hinder för integration som finns i dessa kontexter. Eftersom projektet har finansierats av Söderhamns kommuns sociala investeringsfond är det också ett givet syfte att de förslag, insatser och lösningar som forskningen bidrar till har långsiktigt förebyggande och samhällsekonomiskt positiva effekter.

Metod och material

I ett första steg har vi, under 2017, följt de ungdomar vi redan intervjuat i Söderhamn för att undersöka vilka hinder och möjligheter de möter, med fokus på asylprocessen, boendesituationen samt arenorna skola och civilsamhälle. Det blev sammanlagt 13 enskilda intervjuer, enbart med de som vid intervjutillfället fanns kvar i kommunen. 2 tjejer och 11 killar. 4 av de 16 som intervjuades 2016 har, av olika skäl, flyttat från Söderhamn. Utöver de 13 intervjuerna gjordes ett antal uppföljande telefonsamtal.

När det gäller skolan visade förstudien att de ensamkommande i både Söderhamn och Nordanstig önskar en högre grad av integration mellan introduktionsprogrammet IM Språk, där de flesta nyanlända går, och de nationella programmen. Vi har därför, i ett andra steg, gjort en enkät där *samtliga* elever vid Staffangymnasiet inbjöds att delta. Det var en viktig lärdom från det förra projektet att det är nödvändigt att ta in de som levit i Sverige hela sitt liv och fråga efter vilka möjligheter till integration som de ser. Annars får den nyanlända gruppen s a s bära ansvaret för sig egen integration.

Enkäten var också en uppföljning – och utvidgning - av forskarkollegan Lotta Svenssons tidigare enkäter till skolungdomar i Söderhamn, med fokus på ungas vilja att flytta från eller stanna i kommunen (se t.ex. Svensson, 2006). Det nya var att vi arbetade merriktat mot IM och hade gjort en ny del om förutsättningar för, och vilja till, integration.

Som ett tredje steg hade vi planerat att under hösten 2017 följa upp enkäten med konkreta åtgärder och fokusgrupper med lärare på Staffangymnasiet. Vi hade också planerat att följa dem som börjat på nationella program för att undersöka vilka stödformer som behövs i den fasen. Den här delen utgick dock, på grund av vi inte medgavs tillträde till Staffangymnasiet. Enkäten och de uppföljande intervjuerna visar sammantaget ungdomarnas eget perspektiv. Utöver det har vi gjort ett mindre antal kompletterande intervjuer med kommunala tjänstepersoner som varit involverade i integrationsarbetet på olika sätt (mest inom skolan), samt med aktörer från den privata sektorn och civilsamhället. Vi har också deltagit vid ett flertal möten med dessa och liknande aktörer för att få fördjupade kunskaper och samverka kring olika aktuella insatser under året. Under slutet av projekttiden fick vi igång ett arbete kring rådslag med ungdomar, med anledning av att det uppstått viss oro kring aktiviteter i centrala Söderhamn. Denna del av projektet finansierades av Kommittén för en delegation mot

segregation (numera myndigheten DELMOS).

Eftersom det försiggått en intensiv nationell debatt kring de ensamkommande ansåg vi det nödvändigt att även redogöra för denna i stora drag. Här har vi använt mediematerial av olika slag, framförallt dagspress och rörliga media, liksom politiska och offentliga dokument/rapporter. Även lagstiftningen har ändrats på ett antal centrala punkter, vilket vi har redogjort för på ett översiktligt plan, med utgångspunkt i statliga dokument, t.ex. Svensk författningssamling (SFS).

Inom projektet utfördes dessutom två mindre delstudier i form av utvärderingar. Den ena om "miniprojekten" som Söderhamns kommun finansierade med de statliga s.k. integrationsmiljonerna under 2016. Utvärderingen finns i sin helhet som bilaga (bil. 1). Den andra utvärderingen fokuserade kommunens satsning på "Framtidssnack", ett projekt inriktat mot förebyggande av hedersrelaterat våld och förtryck (HRV). Denna utvärdering finansierades delvis av medel från Länsstyrelsen och den förut nämnda kommittén för en delegation mot segregation och är ännu pågående (2018), med pilotfall från Söderhamn och Sandvikens kommuner.

I utvärderingen av miniprojekten intervjuades såväl ledare/nyckelpersoner och deltagande ungdomar inom de två granskade satsningarna *Hästen som integration* och teatergruppen *Stronger*, totalt elva personer. I utvärderingen av Framtidssnack har fokusgrupper genomförts med både ungdomar som deltagit i Framtidssnackgrupperna och med personer som varit ledare för grupperna (för mer detaljerad redovisning se rubrik "Framtidssnack" och underrubriken "Utvärderingen påbörjas").

Sammantaget kan man beskriva projektet som följeforskning med inslag av aktiviteter och samverkan som var tänkt att prövas i projektets form för att sedan kunna implementeras. Vissa av dessa aktiviteter uteblev, men andra spår uppkom som visade sig vara minst lika viktiga att följa.

Etiska hänsyn

Vi har sedan tidigare en godkänd ansökan från regional etikprövningsnämnd och har fått klartecken att fortsätta under denna fortsättning. Det innebär att vi anonymiserar alla ungdomar avseende namn. Så långt det är möjligt undviker vi att berätta detaljer som kan föranleda igenkänning av deras personer. Information om studien har förmedlats muntligt och skriftligt och skriftliga samtycken har inhämtats. Intervjuerna är kodade enligt en förteckning som förvaras på FoU Hälsingland.

Ensamkommande i media och i politiken

Under 2015 sökte ovanligt många människor asyl i Sverige. Officiell statistik vittnar om drygt 35 000 ensamkommande barn, varav ca 23 000 afghaner (Statistiska centralbyrån, 2018). Enligt en granskningsrapport från Riksrevisionen (2017) var många samhällsfunktioner ansträngda redan i början av hösten 2015 då det hade skett en kraftig och successiv ökning av asylsökande flera år i rad. I rapporten skriver Riksrevisionen (2017:5) att:

Det stora antalet asylsökande till Sverige under 2015 saknar motsvarighet i landets efterkrigshistoria. Mer än 163 000 asylsökande anlände under ett år, varav hälften under en period på endast två månader. Till detta kom ett stort antal personer som passerade genom Sverige i syfte att söka asyl i andra länder. Många av de asylsökande och de transiterande migranterna var ensamkommande barn.

Under hösten 2015 fylldes tågstationerna i flera svenska större städer med människor på flykt och media rapporterade om en stor "flyktingvåg" och "flyktingkris". Det gjordes reportage om oseriösa privata aktörer som profiterade på undermåliga boenden till flyktingar, om högerextremism och attentat mot planerade boenden, men också om hur det civila Sverige mobiliserade krafter för att täcka upp brister i mottagandet och utföra livsviktiga insatser där samhället inte förmådde hjälpa. Tidigare under året hade en film där två väktare övermannade och brukade våld mot en ensam pojke på Malmö central fått spridning i sociala medier. Ensamkommande porträtterades i stor utsträckning som antingen traumatiserade offer eller starka överlevare (jfr. Vallström & Vallström, 2017), men även som bärare av problem. Larmrapporter om bland annat utbredd missbruksproblematik och gängkriminalitet bland ensamkommande duggade tätt (se t.ex. Aftonbladet, 2017b; Svenska Dagbladet, 2016; Uppsala Nya Tidning, 2016).

Åtstramningar

I början av hösten 2015 höll statsministern ett uppmärksammat tal vid en stor manifestation för flyktingar i Stockholm. I sitt tal talade han om vikten av att Europas länder tar ett gemensamt ansvar och inte bygger murar utan "hjälpas åt när nöden är stor" (Regeringskansliet, 2015b). Den 24 november 2015 presenterade regeringen flera förslag på åtgärder som innebar en omfattande åtstramning av flyktingpolitiken. För det första skulle den svenska asyllagstiftningen tillfälligt anpassas till EU-rättens och internationella konventioners minimikrav genom en ny lag med tidsbegränsade undantag från utlänningslagens regler (Regeringskansliet, 2015a). I korthet innebar detta införande av tidsbegränsade uppehållstillstånd för alla skyddsbehövande utom kvotflyktingar och minskad möjlighet till återförening med anhöriga. Dessutom togs vissa tidigare asylskäl bort – skyddsgrunderna "särskilt ömmande omständigheter" och "övriga skyddsbehövande" – vilket skulle göra det svårare att få uppehållstillstånd. Den nya lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (SFS 2016:752) trädde ikraft den 20 juli 2016 för att gälla under tre år. De övriga förslagen som Regeringen presenterade den 24 november 2015 handlade om att införa medicinsk åldersbestämning av asylsökande och om att skyndsamt införa ID-kontroller på färjor och tåg.

Åtstramningen applåderades av vissa men blev också föremål för stora protester.

Utgångspunkten för åtgärderna var, enligt Regeringen, att även andra europeiska länder skulle ta ansvar för att ta emot flyktingar, att Sverige tagit ett stort ansvar och att det fanns behov av att "skapa ett andrum för svenskt flyktingmottagande" (Regeringskansliet, 2015a). ID-kontroller infördes i början av 2016 med stöd i en ny lag som trädde i kraft den 21 december 2015 (SFS 2015:1073) och bestämmelserna upphörde att gälla från och med den 4 maj 2017 (Regeringskansliet, 2017b).

Medicinska åldersbedömningar

Ett av åtgärdsförslagen handlade om medicinska åldersbedömningar. De ensamkommande barnens ålder har uppmärksamhets som en central fråga i debatten. Personer under 18 år har större chanser att få asyl och har vidare rätt till mer skydd och stöd än personer över 18 år. Barn har bland annat rätt att bo på boenden tillsammans med andra barn och rätt till god man. I maj 2016 fick Rättsmedicinalverket (RMV) i uppgift att skyndsamt ta fram metoder för att kunna börja genomföra medicinska ålderbedömningar (MÅB) (Rättsmedicinalverket, 2016). Verket beslutade sig för att använda två olika undersökningsmetoder, dels röntgenundersökning av visdomständer, dels magnetkameraundersökning av knäled. Bakgrunden var att de två metoderna skulle kunna komplettera varandra då tandundersökning riskerade klassa barn som vuxna och knäundersökningen att klassa vuxna som barn. MÅB möttes av stark kritik eftersom felmarginalerna bedömdes som stora. Många studier har utgått från vita européer eller nordamerikaner och kritikerna framhöll att det saknas kunskap om hur tänder och knäleder utvecklas hos de folkgrupper som berörs av MÅB i Sverige idag. Vidare uppgavs knäledundersökning vara en nästintill oprövad metod som inte använts i något annat land än Sverige (Sveriges radio, 2017c; SVT, 2018). I december 2017 beslutade RMV att upphöra med medicinska åldersbedömningar på flickor eftersom RMV beslutat sig för att granska nya studier om flickors mognad av knäled (Migrationsverket, 2017).

Under det senaste året har 11 000 unga asylsökande genomgått medicinska åldersbedömningar (Sveriges radio, 2018b). Många som uppgett att de är under 18 år har fått sin ålder uppskriven. När en ungdom får sin ålder uppskriven kan det bland annat få till följd att personen blir av med sin gode man och att hen, med kort varsel, tvingas flytta till flyktingboenden för vuxna, ibland i en annan kommun, vilket kan försvåra skolgång och nätverksbyggande (se t. ex. Barnombudsmannen, 2017; Sveriges radio, 2017b; Sveriges radio, 2018b).

Nya former av tidsbegränsade uppehållstillstånd

Den 1 juni 2017 trädde nya regler i kraft om uppehållstillstånd för vissa ensamkommande ungdomar som studerar på gymnasienivå (SKL, 2017a). Gymnasiestudier i sig utgör dock inte grund för att få uppehållstillstånd, utan det måste finnas ytterligare skäl till att ungdomen ska få stanna i Sverige för att omfattas av reglerna. Det kan antingen handla om ungdomar som redan bedömts vara skyddsbehövande eller fått tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter. För dem innebär de nya reglerna att det tidsbegränsade uppehållstillståndet kan förlängas. Dessutom kan verkställighetshinder (att det saknas ett ordnat mottagande i hemlandet) vara ett skäl att få tidsbegränsat uppehållstillstånd för

gymnasiestudier, även om ungdomen inte bedömts ha skyddsbehov. De ensamkommande unga som har fyllt 18 år eller skrivits upp i ålder och inte har bedömts vara i behov av skydd omfattas dock inte av det nya regelverket (SKL, 2017a).

De som omfattas av de nya reglerna ska redovisa aktiv närvaro i gymnasiestudierna genom intyg eller betyg. Om det inte sker kan Migrationsverket ompröva eller återkalla uppehållstillståndet. Det har funnits farhågor kring att lärare och rektorer hamnar i svåra etiska dilemman, när de på detta sätt i praktiken blir medansvariga i bedömningen av om ungdomen ska få stanna i Sverige (SKL, 2017a).

I november 2017 presenterade Regeringen en uppgörelse som handlade om att ensamkommande som uppfyller vissa kriterier ska ges ny möjlighet att få tillfälliga uppehållstillstånd. De som kunde komma att prövas ska ha sökt asyl senast den 24 november 2015 och väntat länge på beslut från Migrationsverket samt ha varit registrerade som barn vid ankomst samt uppfylla vissa krav om studier (Regeringskansliet, 2017a). Regeringens förhoppning är att den nya lagen ska träda i kraft till sommaren. För att lagförslaget ska gå genom krävs dock majoritet i riksdagen, vilket innebär stöd av minst ett oppositionsparti. Vänsterpartiet har varit huvudsakligen positivt till förslaget medan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Liberalerna och Kristdemokraterna tidigt motsatte sig förslaget (Svenska Dagbladet, 2017b). Centerpartiet var försiktigt positiva och uppgav att de inte stödjer de föreslagna ändringarna i nuvarande form utan inväntar regeringens proposition och remissinstanserna (Svenska Dagbladet, 2017a; Svt Nyheter, 2017a). Den 30 januari 2018 skickade Justitiedepartementet lagförslagsutkastet *En ny möjlighet till uppehållstillstånd* till Lagrådet (Regeringskansliet, 2018).⁴ I skrivande stund (mitten av februari 2018) har Centerpartiet ännu inte tagit ställning om hur de kommer att rösta i frågan (Sydsvenskan/TT Nyhetsbyrån, 2018).

Utvisningar till Afghanistan och protester mot dessa

I oktober 2016 ingick Sverige och Afghanistan ett så kallat samförståndsavtal om återtagande av afghaner som har fått avslag på sina ansökningar om uppehållstillstånd (Regeringen, 2016). Utvisningar möjliggjordes utifrån Migrationsverkets bedömning av säkerhetsläget i olika delar av landet (Migrationsverket, 2016). Samtidigt kom nya larm om självmord bland ensamkommande (Aftonbladet, 2017a; Sveriges radio, 2017a) och fyra myndigheter träffades i februari 2017 för ett krismöte i syfte att undvika en självmordsvåg (DN, 2017a). Så sent som i november 2017 tog en ung asylsökande sitt liv i Söderhamn (Helahelsingland.se, 2018). På sociala medier mobiliserade yrkes- och volontärnätverket "Vi står inte ut men vi slutar aldrig kämpa" på kort tid tusentals medlemmar och följare. Nätverket skriver på sin facebook sida att "Sverige bryter mot barnkonventionen och mänskliga rättigheter när det gäller ensamkommande barn och unga" och att de vill visa på "glappet mellan lagar och verklighet" (Vi står inte ut, 2018). Under hösten 2017 drev nätverket "Vi står inte ut" en riksomfattande kampanj med namnet "Låt

⁴ När Lagrådet mottar ett utkast till en ny lag – en så kallad lagrådsremiss – från regeringen är Lagrådets uppgift att granska förslaget och undersöka så att det inte strider mot någon existerande lag. Därefter bearbetar Regeringen förslaget och överlämnar det som en proposition till riksdagen (Regeringskansliet, ua).

de unga stanna". Kampanjen syftade till att få politiker att finna en lösning så att ensamkommande unga människor, som varit i Sverige länge, ska ges möjlighet att stanna i landet. Parallellt med #MeToo såg vi under hösten 2017 en mängd upprop i media under hashtaggen #Låtdeungastanna där bland annat kända svenska profiler och lokalpolitiker skrivit insändare och debattinlägg som exempelvis krävde ett stopp av utvisningarna av ungdomar till Afghanistan samt att regeringen skyndsamt skulle återinföra synnerligen och särskilt ömmande omständigheter i lagstiftningen (se t.ex. Aftonbladet, 2017c; Gefle dagblad, 2017; Helahalsingland.se, 2017).

Under hösten syntes föreningen "Ung i Sverige" och dess taleskvinna Fatemeh Khavari frekvent i pressen och sociala medier. Mellan den 6 augusti och 3 oktober anordnades en sittstrejk i Stockholm mot Afghanistanutvisningarna. Sittstrejken började på Mynttorget men blev flyttad flera gånger på grund av stor anslutning och attacker från högerextremister (se t.ex. Metro, 2017; SVT Nyheter, 2017b). Sittstrejken fick många sympatisörer på plats i Stockholm och runt om i Sverige rapporterades om bland annat skolungdomar som sittstrejkade i sympati med aktionerna i Stockholm (se t.ex. DN, 2017b; NSD, 2017). Mobiliseringen har beskrivits som en "folkrörelse" mot Afghanistanutvisningarna.

Säkerhetsläget i Afghanistan har kraftigt försämrats under det senaste året. Kabul, Afghanistans huvudstad, har i början av 2018 skakats av ett flertal attentat där många civila drabbats av dödligt våld (Sveriges radio, 2018c). Läget har trappats upp och enligt en företrädare från Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) pågår en kamp mellan IS och Talibanerna om att genomföra spektakulära attacker riktade mot civila offer (Sveriges radio, 2018c). I slutet av januari 2018 kom ett beslut om att tillfälligt stoppa alla utvisningar till Afghanistan eftersom Sveriges ambassad i Afghanistan inte har möjlighet att ta sig till flygplatsen och ta emot de personer som utvisats, rapporterade nyligen Sveriges radio (2018a). I samma artikel meddelade dock gränspoliserna att Migrationsverket inte har gjort någon ändrad bedömning och att det inte finns några verkställighetshinder för att utvisa personer till Afghanistan (Sveriges radio, 2018c).

Avrundning

Sammantaget har frågan om de ensamkommande under de senaste åren präglats av stark polemik, såväl inom som mellan gräsrotter och etablissemang. Vid sidan av rasistiska och främlingsfientliga strömningar ute i samhället och ett ökat stöd bland medborgarna för en åtstramad invandringspolitik samt fler kritiska röster som handlat om problem med integration och segregation, har det funnits en stark gräsrotsrörelse som drivit frågan om ensamkommandes rättigheter och situation. Ideella krafter har mobiliserat starkt, visat stort engagemang och utfört mycket insatser medan samhällets offentliga institutioner fått mer kontrollerande, restriktiva och åtstramande uppdrag. Regeringen har haft ett stort tryck på sig att handla och har lagt fram bestämmelser och överenskommelser som tydligt gått emot tidigare ideal om en mer flyktingvänlig politik. Dessutom har andra statliga organ, såsom Rättsmedicinalverket, haft bråttom att verkställa regeringsuppdrag, vilket påverkat rättssäkerheten och bidragit till ytterligare stark kritik.

Förändringar på nationell nivå under 2017 – regler och boenden

Den 1 juli 2017 trädde ett nytt ersättningsystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga ikraft, som innebar minskningar i ersättningen till kommunerna för både omyndiga och myndiga ensamkommande (SKL, 2017b). I samband med detta sades överenskommelserna mellan kommunerna och Migrationsverket om mottagandet upp (Migrationsverket, 2017b). I december 2017 betalades en tillfällig statlig ersättning på 390 miljoner kr ut till kommunerna för att förbättra möjligheterna för ensamkommande som fyllt 18 år och ännu inte fått besked angående sin asylansökan att bo kvar i kommunen (Migrationsverket, 2017b). En schablonersättning betalas även ut i samband med uppehållstillstånd.

Omorganisering av boenden på lokal nivå

De ändrade reglerna och det kraftigt minskade antalet asylsökande som släppts in i landet har fått konsekvenser på lokal nivå. Under 2017 har kommunala och privata boenden för ensamkommande omorganiserats, minskats och i en del fall avvecklats. I ett första steg omvandlades de fyra kommunala boendena i Söderhamn till två; ett HVB (Mimer) och ett stödboende (Alir). Under den här perioden av nedläggning blev också många ensamkommande ungdomar uppskrivna i ålder eller fyllde 18 och flyttades då till asylboenden för vuxna, framförallt till Campus Vågbro. Delar av detta boende brann i juni 2017, men branden visade sig inte ha varit anlagd. Stora hjälpinsatser gjordes med civilsamhället, bland annat Rädda barnen, som viktig aktör (helahalsingland.se, 2017).

I september 2017 stängdes Campus Vågbro och de boende hänvisades till Migrationsverkets anläggningar i andra delar av landet. Många försökte då istället ordna tillfälliga lösningar som inneboende hos privatpersoner i Söderhamn med omnejd. Efter årsskiftet 2017/2018 har även HVB-boendet Mimer lagts ned och det kvarvarande stödboendet har flyttats (tillbaka) till Vågbro, där mottagandet för ensamkommande började för mer än 10 år sedan. Det finns alltså inte kvar något HVB-boende, i stället ska ungdomarna hänvisas till externa boenden ifall det anses finnas ett behov av HVB.

I en intervju med samordnare i skolan har framkommit att gymnasiet riktade kritik mot omorganisationen eftersom det för deras del innebar att eleverna inte kom till skolan på morgonen i samma utsträckning som tidigare.⁵ Det välfungerande tjejboendet Ubuntu har också lagts ned och de tjejer som är kvar har inrymts tillsammans med killarna i de nya formerna, men i separata enheter (lägenheter).

⁵ Intervju med tjänsteperson 170522.

Vad har hänt med de ensamkommande i Söderhamn under 2017?

De uppföljande intervjuerna och situationen för hela gruppen ensamkommande

I intervjuerna får de ensamkommande ungdomarna möjligheten att själva berätta om sin situation; om hur det går för dem i skolan, med boendet, med att bygga nya sociala relationer, med måendet och i kontakterna med myndigheter och samhälle. De har uppmuntrats att berätta så fritt som möjligt. Vi har också ofta fått längre berättelser och beskrivningar. Det framgår då hur de ändrade reglerna och politiska besluten konkret påverkar den intervjuade gruppen ungdomar i Söderhamn. Vi kan se hur förändringarna påverkar det vardagliga livet och överhuvudtaget integrationen i samhället. Det betyder inte att vi har fullständiga uppgifter och en heltäckande bild. Vi kan inte med säkerhet säga att vi vet "allt" om vad som har hänt med ungdomarna, att det som sägs alltid stämmer eller är representativt i en strikt vetenskaplig mening. Intervjuerna varierar, av flera skäl, betydligt i både djup och omfång.⁶ De är ibland tämligen korthuggna och hämmade av språkförbistringar, ibland desto mer utförliga och mer av förtroliga samtal än konventionella intervjuer. Men vi bedömer det som att de på det hela taget ger en bra bild av och inblick i hur mottagandet och integrationen ser ut och har upplevts ur de enskilda personernas perspektiv.

Vi har gjort 13 uppföljande intervjuer under år 2017, med ensamkommande som vi intervjuade första gången 2016. På så vis har vi sammantaget fått längre och mer djupgående berättelser. I en intervju gavs också helt nya uppgifter, eftersom den första intervjun hämmades av att vi behövde anlita en tolk, vilket inte behövdes vid uppföljningen. Vid en enklare avstämning i december, genom telefonkontakter med ungdomarna själva eller genom kontakter med boendepersonal, fick vi kompletterande uppgifter om hur asyl-, skol- och boendesituationen utvecklats för åtta av ungdomarna. Tre av de ungdomar som intervjuades 2016 har vi inte längre någon kontakt med – en av dem har tackat nej till fortsatt medverkan, två har flyttat från kommunen och inte gått att nå för en intervju.⁷ En av dessa har vi dock stämt av med och fått höra att hen har det bra på sin nya bostadsort och i en ny boendeform.

Vid tidpunkten för den första intervjun, 2016, bodde 11 av de ungdomar som vi följt upp på HVB och två i eget boende (lägenhet). 11 av de ungdomar vi följt upp är pojkar och två flickor. Åtta av dem kommer från Afghanistan, resterande från Eritrea, Syrien och Somalia. Sju kom till Sverige under "flyktingvågen" 2015, tre kom året efter och övriga kom åren innan. De var då vanligtvis mellan 15–17 år. Flera har fyllt 18 under 2017. En av dem har blivit uppskriven i ålder.

⁶ Se metoddiskussionen i rapporten "Ett låst land eller en öppen famn?", s. 12–14.

⁷ 2016 intervjuades 17 ungdomar i Söderhamn, en av dem var betydligt äldre och därför inte aktuell att följa upp under 2017.

Enligt de uppgifter vi har fått har fyra ungdomar beviljats permanent uppehållstillstånd (PUT) under 2017. Därmed är det sammanlagt åtta av de 13 intervjuade som har PUT, fem som inte har det. Av dem utan PUT har tre fått avslag på sin asylansökan, två väntar fortfarande på besked. Två av dem som har fått avslag försöker överklaga beslutet. Den tredje har, enligt en andrahandsuppgift, lämnat Sverige och finns nu i ett annat EU-land. En av de asylsökande går sedan hösten 2017 på en internatskola i en annan kommun. Det betyder att i nuläget, dvs. vid årsskiftet 2017/2018, finns alltså 11 av de 13 vi har följt upp kvar i Söderhamn.⁸ Flertalet av de ensamkommande har blivit tvungna att flytta en eller flera gånger under året. De har alltså inte flyttat på grund av sina egna önskemål, utan på grund av förändringar i regelverk och ersättningar. Fem av dem, samtliga med uppehållstillstånd, bodde vid den uppföljande intervjun i egen lägenhet. Endast tre bodde ännu på ett HVB-hem, medan två hade flyttats till ett kommunalt stödboende. Tre av ungdomarna hade fyllt 18 eller skrivits upp i ålder medan de ännu var asylsökande och då tvingats flytta till Migrationsverkets asylboende för vuxna i Vågbro. När detta lades ned hänvisades de till tillfälliga boendelösningar, som inneboende hos privatpersoner. Detta gällde även en av dem som vid den uppföljande intervjun bodde på HVB-hem, men strax därefter fyllde 18. Åter igen gäller att beskrivningen av boendesituationen görs med reservation för att situationen ibland är oklar och överhuvudtaget har förändrats mycket under året.

Alla utom två av de ensamkommande går på gymnasiets introduktionsprogram IM språk, på varierande nivåer i svenska (1-3). Två av dem går nu nationella program. Några uppger att de haft problem med närvaron i skolan eller andra svårigheter (mest med språket). De flesta är fortsatt mycket positivt inställda till skolan och lägger stor vikt vid att lyckas med språkinläringen och med att "komma ikapp" de svenska ungdomarna. Ungefär hälften säger att de har haft, söker eller har fått sommarjobb, oftast vid kommunens äldreboenden. Två har skaffat jobb på en snabbmatsrestaurang i Söderhamn. Två berättar att de haft problem med att få jobb eftersom de inte har uppehållstillstånd. Flera beskriver också problem med en dålig ekonomi, exempelvis att de inte har råd att ta körkort.

De uppföljande intervjuerna bekräftar betydelsen av viktiga personer och sociala kontaktnät. Nästan alla (11) ger exempel på viktiga personer, vanligast är då personal vid HVB. Samtliga uppger att de har vardagliga sociala kontakter, mest med kompisar från HVB-hemmet och "andra invandrare" eller landsmän. Ungefär halva gruppen (sju personer) uppger att de även har kontakter med svenskar, tre eller kanske fyra av dem beskriver det som nära kontakter. Det är fortfarande en ganska stor del (fem) av de ensamkommande som vill ha mer kontakter med svenskar, och då framför allt med svenska ungdomar. Det är också vanligt att man beskriver en upplevelse av en uppdelning i "vi och dom", dels i skolan, dels mer allmänt i det svenska samhället. Man menar då att det generellt är svårt att få kontakter med svenskar och att mycket i samhället är uppdelat, "för invandrare" respektive "för svenskar". Några beskriver hur de har fått bättre kontakter genom skola och jobb när klasserna eller arbetsplatserna är "blandade". De ensamkommande har på det hela taget lyckats vidga sina sociala kretsar i lokalsamhället och är

⁸ Av de ursprungligen 16 är det fyra som har flyttat från kommunen. En vet vi inget om alls.

också angelägna om att göra det. Samtidigt spelar kontakten med nära anhöriga en fortsatt stor roll. I flera fall tycks kontakten ha blivit ännu viktigare, särskilt när det blir aktuellt att försöka återförenas eller återfinna de kontakter som gick förlorade under flykten till Sverige.

Måendet har försämrats för några i gruppen, andra beskriver förbättringar. Ungefär hälften (sju) uppger att de mår bra, andra hälften (sex) att de inte gör det. Fem säger att det har blivit bättre under året, två att måendet har försämrats och är mycket dåligt. Liksom i övriga landet förekommer exempel på självmordsförsök. I flera intervjuer är det tydligt att ungdomarna påverkas mycket och negativt av hur andra ensamkommande har det, både av andras dåliga mående och svåra situation (framför allt för dem som ska utvisas till Afghanistan). Det överensstämmer också med uppgifter som vi har fått från intervjuer med dem som arbetar med mottagandet i kommunen och civilsamhället om att situationen är sämre än vad den har varit förut. Här beskrivs bl.a. hur just gruppen ensamkommande har slutat delta i aktiviteter, "tappat lust" och "mår riktigt dåligt", och att man därför inte alltid kan hjälpa dem längre. En person i föreningslivet menar också att det har blivit värre för dem som fyller 18, eftersom de hamnar i asylboenden där de "blir en i mängden" och "svårare att följa upp".⁹

De flesta – åtminstone nio – vill alltså bo kvar i Söderhamn. Endast tre av dem säger att de vill flytta, till en storstad eller en närliggande stad. Fem av de intervjuade beskriver det som att de trivs bra i Söderhamn och ser flera fördelar med att bo på en mindre ort. Flertalet berättar också om sina framtidsplaner och drömmar, om att fullfölja olika utbildningar och så småningom kunna börja jobba bl.a. som sjuksköterska, snickare eller advokat.

Kort summering av vad som är gemensamt för gruppen

De centrala och avgörande faktorerna för ungdomarnas mående (välbefinnande) och för integrationen i stort är *asylprocessen, boendesituationen, skolgången och arbete* och *de sociala relationerna*. I det sistnämnda inbegrips relationer till viktiga personer och sociala kontakter med svenskar, samt relationen till eller förlusten av nära anhöriga. Hur dessa faktorer förändras och fungerar påverkar på ett tydligt sätt såväl måendet som integrationen. På det hela taget är det endast en person som inte beskriver något problem eller hinder för integrationen. De vanligaste och största problemen har att göra med den utdragna och ovisa asylprocessen (både för sin egen och andras del); med förändringar i boendet (främst att behöva flytta flera gånger); med en pressad och krävande skolgång särskilt ifråga om språkinläringen; och med att värdefulla sociala kontakter går förlorade eller är otillräckliga. Allt detta påverkar ofta måendet negativt, vilket i sin tur gör integrationen ännu svårare.

De intervjuade har visserligen olika erfarenheter, t.ex. av boenden (även av samma boende), som både är positiva och negativa. Men det finns ändå vissa gemensamma drag:

- Intervjuerna bekräftar att övergången från HVB till stödboende och framför allt till asylboende för vuxna ofta har varit problematisk; något som fördes fram som en farhåga

⁹ Intervju med ledare i föreningslivet och tjänsteperson 170314, samtal med tjänsteperson 170928.

vid förra undersökningen.¹⁰ I några fall har det haft mycket negativa och allvarliga följder, framför allt för måendet men även för skolgången.

- Även om skolan och att lära sig det svenska språket ofta framhålls som mycket viktigt vid den första intervjun, verkar det vara ännu viktigare och mer centralt i de uppföljande intervjuerna. Intrycket är att de ensamkommande generellt upplever en större press och anstränger sig än mer för att lära sig prata och skriva svenska så fort som möjligt, och följaktligen ofta upplever det som svårt att "komma ikapp" och bli tillräckligt bra på att behärska det svenska språket. Ändå har flera förbättrat sin svenska betydligt och kan genomföra intervjun utan tolk.
- Liksom i den förra undersökningen är det i många fall tydligt att enskilda personers insatser och stöd har haft en i flera avseenden avgörande betydelse för måendet och integrationen. Dessa "viktiga personer" förekommer också ofta i de ensamkommandes berättelser och är de som har gjort den enskilt största insatsen för dem personligen.
- Det är alltså så att de flesta fortsätter anstränga sig för att få mer och bättre kontakter med svenskar, men tycker att det ofta går trögt. Många efterlyser åter igen fler möten och mötesplatser. I motsvarande mån tycks också flertalet vilja bli mer delaktiga i det svenska samhället. Det är, liksom i förra undersökningen, få som ger exempel på främlingsfientlighet och rasism eller ser det som ett hinder; en del nämner istället problem med rädslor och brist på förståelse för varandra.
- Det finns inte heller i de uppföljande intervjuerna något exempel på att man inte skulle vilja bli en del i det svenska samhället eller hävdar synsätt och värderingar förknippade med hederskultur. Tvärtom beskriver några av ungdomarna (både killar och tjejer) negativa erfarenheter av hederskultur eller hedersrelaterat våld och förtryck (HRV). Det är också vanligt att man bejakar och uppskattar den frihet och demokrati som finns i Sverige, och uppger att just bristen på demokratiska rättigheter och friheter är ett viktigt skäl till att man lämnade hemlandet.
- De ensamkommande upplever ofta samhällssystemen som godtyckliga, svårbegripliga och svårtillgängliga. Det framkommer också ibland en allvarlig kritik mot myndigheters brist på hänsynstaganden till individen, som i ett par fall har förorsakat desperata handlingar och försämrat mående. Det huvudsakliga intrycket av berättelserna är att individerna flyttas runt mellan olika och temporära lösningar (vilket gäller såväl asylprocessen som boendet och skolan) utan hänsyn till den enskilda individens behov och utan att lyssna in vad de har att säga om sin situation.
- Humanitära insatser och integrationen i samhället tycks till stor del bero på "eldsjälar", som agerar vid sidan om samhällssystemen och ofta är verksamma i civilsamhället. Det rör sig då om personer som delvis gett ett professionellt stöd (vid HVB), men oftast mer än så; dvs. som har agerat som privatpersoner eller medmänniskor. I intervjuerna betonas ofta att man har blivit bra mottagen och har mött många som varit "snälla", och att det också är ett starkt skäl för att vilja stanna kvar i kommunen.

Helhetsbilden av vad som har hänt med de ensamkommande i Söderhamn under 2017 är att samhällets system för integration tar liten hänsyn till vad som är bäst för individen och integrationen. I och med nedläggningen av HVB-formen tas till och med minskade hänsyn till detta. Om utgångspunkten är individens rättigheter och barnets bästa i centrum så verkar

¹⁰ Rapporten "Ett låst land eller en öppen famn?", s. 68.

samhället inte leva upp till sina föresatser; det är snarare så att individerna undantagsvis får ett varaktigt, humant och adekvat samhällsstöd.

De integrationsfrämjande och humanitära krafterna i samhället utgörs framför allt av enskilda personers engagemang och insatser vid sidan om systemen. Det är delvis och till största delen frågan om ett i grunden professionellt stöd – t.ex. som boendepersonal, lärare, mentor, psykolog, god man eller diakon – som har utvecklats till ett engagemang som sträcker sig bortom vad yrkesroller kräver formellt sett. För de ensamkommande har det visat sig vara mycket viktigt – ibland livsavgörande – att få rätt stöd vid rätt tillfälle. Dessa krafter visar att det är fullt möjligt att göra just det, ifall man ser individen och dennes livssituation. Fel förändring vid fel tillfälle kan å andra sidan få mycket allvarliga följder.

De ideella krafterna har också en avgörande betydelse för om de ensamkommande blir kvar i kommunen eller inte. Att de ensamkommande har fortsatt bygga sociala nätverk och fått viktiga och vidgande kontakter betyder att de har blivit alltmer rotade i den nya hemorten. De uppger även själva att det är ett starkt skäl. Alltså bor de flesta tillsvidare kvar i Söderhamn, men ofta i tillfälliga boendelösningar och överhuvudtaget i en oviss situation på grund av förändringarna i systemen och politiken. Dessa förändringar har ofta kritiserats hårt av dem som engagerat sig personligen, just eftersom man menar att de varken tar humanitära hänsyn eller bäddar för en lyckad integration – att myndigheterna inte bryr sig om plats och ”förstör allt integrationsarbete” (Söderhamns-Kuriren 180127).¹¹ Eller som en av de intervjuade ensamkommande säger: ”... dom som skulle hjälpa oss hjälper oss mindre än dom som inte skulle hjälpa oss. Men dom [som hjälper] gör det för att dom vill göra det”.¹²

Exempel från intervjuerna – fördjupade beskrivningar, personliga upplevelser och erfarenheter

Asylprocessen

Endast ett fåtal ensamkommande beskriver en enkel och relativt snabb asylprocess. Tvärtom har nästan alla väntat länge och upplevt det som en påfrestande process, framför allt på grund av ovissheten om hur lång tid det ska ta, om vad förändringarna i regelverket innebär och om hur stor chansen är att få ett positivt besked. Det förekommer inte sällan olika komplikationer beroende på vad man anser vara brister i hur Migrationsverket har hanterat deras ansökan. Några av de ensamkommande har dessutom utan framgång försökt få tillstånd för nära anhöriga att komma till Sverige.

En av de asylsökande som har överklagat berättar hur processen blivit fördröjd av att en tolk översatt felaktigt och bristfälligt, att han därför begärt att få en ny tolk, men inte fått stöd för det

¹¹ Artikel om Migrationsverkets avveckling av boenden med uttalanden från bl.a. Rädda barnen i Söderhamn: ”Det förstör allt integrationsarbete ...”; ”Vad gör kommunen medvetet för att ensamkommande ska stanna?”; ”Var finns människan i allt det här?”

¹² Intervju 170515 (Agneta 3b).

varken av sin advokat eller gode man. Han säger att andra har beskrivit det som ett "lotteri". Han har ändå lyckats få en ny advokat och hoppas fortfarande på att han ska kunna få sin asylansökan beviljad:

Vi gjorde en intervju men den blev inte bra för tolken var så dålig. Väldigt dåligt... brydde sig inte alls om hur viktigt det är för mig. [...] Jag bytte min advokat och det var väldigt bra för mig, för att byta advokat betydde att jag får göra om min intervju och det var väldigt bra. Men det hände dåliga saker också, att Migrationsverket gjorde dubbelbokning, tolken var inte bra. Och det dröjde fem månader kanske. Det är svårt att bo i ett camp som det här ensam fem månader eller mer, sex månader kanske. Man blir passiv, väldigt passiv.¹³

Han berättar vidare om den hjälp han fått av en person som har arbetat vid HVB-boendet:

Jag var väldigt missnöjd. Jag pratade med henne som jag sa att hon hjälpte mig så mycket, och hon sa att du har rätt. Det hjälpte mig psykiskt och jag pratade med min kompis att om han känner någon, en annan kompis här i skolan, om han känner någon annan advokat som är bra. Han sa att han känner en som är jättebra. Jag träffade henne, den andra advokaten, med min kompis som hjälpte mig i sällskap. Och vi gick hos henne, och när vi berättade för henne att om min advokat och om min situation, då sa hon att du måste byta din advokat, och det är självklart att hon inte gjorde sitt jobb.

Det är flera som berättar om andra som har fått avslag, ska utvisas eller har blivit uppskrivna i ålder, och hur de upplever att det även påverkar dem själva. T.ex. beskriver en av de intervjuade situationen för en kompis som fått avslag och skulle tvingas lämna landet, men levde "gömd i några månader". Kompisen flyttade först till Malmö, sedan till ett grannland, men skulle försöka ta sig till ett annat EU-land eftersom han inte kunde stanna i grannlandet heller. I intervjun förmedlas känslan att det är något alla flyktingar kan råka ut för: "Jag hoppas inte man behöver, alltså om man är tvungen att flytta runt hela tiden... inte stanna någonstans. Det är jättejobbigt. Inte kunna åka tillbaka till hemlandet heller."¹⁴

Boendesituationen

De som har flyttat från HVB-hem till asylboende för vuxna berättar ganska utförligt om hur det har påverkat deras vardag och mående. Det är tydligt att skillnaden upplevs som stor och mestadels som ett steg tillbaka ifråga om integrationen i samhället. Exempelvis påtalas det som en brist att det inte finns någon svenskspråkig personal vid ett stödboende:

... i boendet som [asylboende] dom kan inte så bra, liksom, svenska, dom är alla flyktingar [dvs. personalen]. Dom kan inte mer, förstår inte mer än mig. Men där på [HVB-hem] där var alla svenska medborgare och dom kan mycket.¹⁵

Detta fenomen nämndes också av en chef i Nordanstig som vi intervjuade i förra rapporten.

¹³ Intervju 170515 (Agneta 3b).

¹⁴ Intervju 170224 (Maria 1b).

¹⁵ Intervju 170412 (Karin 2b).

Andra exempel är problem med att få arbetsro för att kunna plugga, eftersom asylboendet för vuxna kräver att man delar rum med andra och överhuvudtaget upplevs som en boendemiljö där man inte får vara ostörd. En skillnad är då också att det i jämförelse med HVB finns betydligt mindre regler att förhålla sig till, på gott och ont. Eller som killen som uttalar sig i det ovanstående citatet säger: "Det finns inga regler ... dom vet ingenting om boende, dom inte kontrollerar i boendet". En annan av de intervjuade killarna upplever det tvärtom som en positiv skillnad: "... men jag känner mig väldigt fri i mitt rum, för att det är mitt rum och ingen kommer och säger varför och gör så eller så".¹⁶ Han uppger å andra sidan att det ibland är "väldigt högljutt", att andra asylsökande grannar (som inte går i skolan) stör honom så att han har haft svårt att sova.

Vad som avgör om det är en förändring till det bättre eller inte beror framför allt på vilket behov individen har av att få ett personligt och emotionellt stöd. Om han eller hon inte har ett sådant behov blir det ett steg mot större självständighet och frihet. Om individen tvärtom har det behovet och personliga problem som kräver särskilda hänsyn så blir det istället en försämring. Det beskrivs bl.a. på följande sätt:

*Alltså den stora grejen är att, du vet, man har inte familjen här. Så ibland om man inte är med kompisarna, då saknar man familjen mycket. Man känner sig väldigt ensam, utanför. Och det var en känsla som man upplevde både på HVB-hem och här. Men enda skillnaden på HVB-hem det var ju att det fanns personal som brukade stötta en. Alltså det var en person man kunde prata med om man mådde dåligt. Och det där finns inte här. Det är det liksom.*¹⁷

En av de intervjuade killarna är också mycket kritisk till just bristen på hänsynstaganden till personliga skäl, som han menar har försatt honom i en ohållbar situation. Han berättar att han inte kan bo tillsammans med landsmän eftersom han på grund av hederskultur hotas till livet. När det stod klart att han, trots sina skäl, skulle bli tvungen att dela rum såg han inte någon annan utväg än att försöka begå självmord.¹⁸

När de som bor på asylboendet för vuxna blir tvungna att flytta igen hänvisas de till Migrationsverkets boenden i Norrbotten, och måste i så fall avbryta sin skolgång. Det leder till att de försöker hitta andra lösningar, beroende på personliga sociala kontakter eller privatpersoners engagemang. En av killarna berättar t.ex. att han, för att inte behöva flytta från kommunen, lyckas ordna så att han bor inneboende hos en bekant från sitt hemland som har bott i Söderhamn en längre tid. Men det kostar honom 2 000 kronor per månad, han får 1 900 kronor från Migrationsverket. Han blir därför tvungen att låna pengar till mellanskillnaden.¹⁹

Vid flera tillfällen återkommer beskrivningar av upplevelsen att ingen som bestämmer över

¹⁶ Intervju 170515 (Agneta 3b).

¹⁷ Intervju 170404 (Karin 5b).

¹⁸ Intervju 170412 (Karin 2b).

¹⁹ Uppgifter från sammanfattning av ett uppföljande telefonsamtal.

boendet lyssnar på dem. En ungdom som bor på HVB-hem men snart fyller 18 år och ännu inte fått besked på sin asylansökan säger: "Migrationsverket bestämmer åt mig – var jag ska vara".²⁰ Samma kille fick kort efter intervjun avslag på sin asylansökan och bodde under överklagandeprocessen tillfälligt hos en privatperson.

Ibland försöker de ensamkommande förklara sin situation och de omständigheter de har hamnat i. En av de intervjuade tjejerna, som fått uppehållstillstånd, berättar att hon, när det blev aktuellt att flytta från HVB-hemmet, helst ville dela lägenhet med en annan tjej från boendet. Men på grund av att hennes familj numera finns i närheten nekades hon den möjligheten:

Så hon flyttade först och sen dom sa att vi kunde bo tillsammans efter jag har fyllt 18. Men sen blev det att jag kan inte, min familj kom hit, och sen blev det att, ja, vad heter det, jag kan inte bo genom utsluss för att jag har familjen hit. [...] Och det var jättejobbigt för mig och acceptera, för att jag behövde hjälp. Jag kan alltså inte bara, alltså flytta hemifrån från [boende] och all personal till en lägenhet själv, utan utsluss, utan god man. Det var jättesvårt. [...] det har jag pratat om mycket, men det blev inget och jag bara: "okej, det är bara att acceptera". [...]

Men hur gjorde du för att klara av det då?

Jag hade en bra god man, hon hjälpte mig mycket. Efter jag hade fyllt 18 år hon var inte min god man längre. Men hon hjälper mig, familjen också mycket, bara för att hon är snäll. [...] Och då sa dom att man kunde ha nån, man kunde ha, vad heter det, god mannen kvar, men inte som god man. Nånting annat [...] Men då sa jag, ville, jag vill ha den, jag vill fortsätta med... Jag frågade henne också och hon sa att det är helt okej. "Men jag vill gärna hjälpa dig." Men dom sa vi måste skriva papper och papper, det tog... jag väntar fortfarande.²¹

Skolgången och arbete

Det är vanligt att de ensamkommande beskriver att de känner sig stressade av att de ska klara skolan och så fort som möjligt komma in på de ordinarie gymnasieprogrammen eller någon yrkesutbildning. Man är samtidigt också angelägna om att hitta åtminstone tillfälliga jobb/ extrajobb eller praktikplatser. Beskrivningarna handlar ofta om uppdelningen i svenskar och invandrare, och om vilka problem det medför. I grunden finns hela tiden en känsla av man "ligger efter" och måste göra allt för att "komma ikapp". Flera beskriver hur de dagligen kämpar för att lära sig språket, men inte räcker till: "Men jag tänker bara på språket och plugga ... om jag pluggar inte bra, jag måste säga till mig själv 'plugga hårt', sen kommer det. Måste vara så."²² Övergången till nationella gymnasieprogram tillsammans med svenska elever kan då upplevas som att känslan av att komma till korta förstärks:

Till exempel, det var på tisdag, hade en text på svenska. Vi skulle läsa den och redovisa den. Jag har

²⁰ Intervju 171025 (Agneta 4b).

²¹ Intervju 170224 (Maria 1b).

²² Intervju 170825 (Agneta 6b).

*läst texten fyra gånger och jag fattar ingenting. Och jag... men dom andra eleverna läste bara en gång och dom fatta allt. [...] Det är därför jag är nervös, mycket nervös för att, när vi ska göra samarbete eller nånting, jag är nervös för att jag kan inte hänga med.*²³

Personen ifråga berättar vidare att han har försökt få sin familj att komma till Sverige, ordnat med en ansökan om anhöriginvandring och överklagat en gång, men fått avslag. Han säger att han inte vet vad han ska göra i nuläget och tänker mycket på att han har ett ansvar för familjen, att börja jobba och tjäna pengar – "om dom ska komma hit, det är jag som ska ta hand om dom". Vid intervjun framgår att situationen på så sätt är svårare för honom:

*Ja, det är jättesvårt. Jag ser att dom, mina kompisar som, dom har sin familj här. Dom är glada och dom är mycket bättre än mig i skolan. För att dom, dom bara fokuserar på skolan och på plugga, och det kan inte jag. Jag ska börja plugga, jag tänker på tusen saker.*²⁴

I en annan intervju beskrivs liknande problem med övergången från IM till nationella program och att skillnaden hämmar språkutvecklingen eftersom hon har blivit mer "försiktig":

*Det är så här, när man går IM det är bara folk som har kommit från andra länder som är, pratar inte svenska, alltså perfekt. Och sen helt plötsligt kommer in till ett klass där fanns, det finns, inga som gör fel när dom pratar [skrattar]. Och då plötsligt blev det ändå, försiktig. "Nej, tänk om jag kommer säga nånting fel, kommer dom skratta".*²⁵

I intervjun framhålls behovet av någon form av fortsatt stöd, som man haft vid IM, och att det också är den största förändringen: "Att man fick inte det stödet man förväntade sig. Skillnaden, är från IM till de där programmen, det är inte lika lätt, man får inte lika hjälp man fick på IM". Det finns, å andra sidan, exempel på dem som har fått bra hjälp, bl.a. av mentorer: "Hon hjälper mig och hon säger riktigt vad jag behöver. Jag fick inte panik ...".²⁶ Samma person beskriver det också som något av ett misslyckande ifall man efter gymnasiet "hamnar på SFI":

Jag ser alla vad som händer med dom, dom är på SFI ... Man har studerat fyra år i gymnasiet, sen man kommer hit och studerar på SFI. Det är inte bra. ... Alltså, man har läst i Staffangymnasiet i tre, fyra år. Tänk så. Och sen du kommer här och ett år igen. Fem år bara i grundskola. Det är inte bra.

I en del fall har de ensamkommande fått bättre kontakter med svenskar just genom skolan och sommarjobben. Andra berättar att de har haft problem med att få sommarjobba som asylsökande, trots att de gärna vill. En person hade t.ex. erbjudits jobb inom äldreomsorgen, men det föll på ändrade regler för asylsökande. Situationen beskrivs på följande sätt:

²³ Intervju 170825 (Agneta 8b).

²⁴ Jfr intervju 160922 (Agneta 8): "Jag själv personligen, när jag kom ny till klassen, det var ju inte alltid jag hängde med. Och ibland kunde man känna sig utanför. Det kändes som läraren inte såg en."

²⁵ Intervju 170224 (Maria 1b).

²⁶ Intervju 171128 (Maria 2b).

[namn på person] fixade en annan plats, som är svensk och fixar [arbetsuppgift]. Och jag fick praktisera där. Jag fick papper av skolan... Jag försökte att söka sommarjobb, men jag är över arton och har inget personnummer eller tillstånd till jobb. Så jag blev... jag kunde inte söka. Men jag försöker att... jag vet inte, jag försöker att få uppehållstillstånd innan sommaren. [...] jag vill bara en sak och det är att jag får uppehållstillstånd. [...] jag tänker en öppen tanke om allt som jag kan göra efter att jag fått uppehållstillstånd. Tänker på körkort, jobb, plats att bo... vilken stad eller hur jag ska utbilda mig, hur kan jag tjäna pengar, hur kan jag vara med samhället.²⁷

I just det här fallet blir den intervjuade inte kvar i Söderhamn. Vid en uppföljande sms-kontakt i december framgick att han flyttat till en annan ort i Sverige och ännu inte fått uppehållstillstånd.

Sociala relationer och integrationen i lokalsamhället (kommunen)

En vanlig berättelse om hur man som ensamkommande har blivit mer integrerad i samhället handlar om att man med tiden har fått en fungerande vardag, med skola och t.ex. fotbollsträning på fritiden, tid med kompisar och ett ganska brett socialt nätverk. Det ligger då också nära till hands att värdesätta tillvaron i Söderhamn, liksom att mer allmänt sett ha en någorlunda kontinuerlig och stabil livssituation. Andra beskriver fortsatta svårigheter att få kontakter med svenskar och en mer osäker tillvaro. Det blir i vilket fall som helst tydligt hur viktigt det är att få "rätt" sociala relationer, som både kan ge en grundläggande trygghet och utgöra bryggor ut i det nya samhället. Vad många beskriver är därför ett ganska intensivt kontaktskapande och relationsbyggande, av stor betydelse både för måendet och integrationen i stort.

Han som berättade att han har hotats till livet av sina anhöriga säger att det är tack vare en sådan kontakt (med en pensionär som är verksam vid en frikyrkoförsamling) som han har "vägat börja berätta" om vad som hänt honom i hemlandet, och att det blir ett sätt att distansera sig från "det afghanska". Han menar att han "lever med rädsla" och nu försöker få hjälp med att skriva om sina erfarenheter av hederskulturen.

De uppföljande intervjuerna har som sagt bekräftat betydelsen av viktiga personer, och den tämligen stora roll civilsamhället har. Ett återkommande tema är även skolans centrala funktion som vardaglig mötesplats, men att mötesplatsen upplevs som segregerad. Problemet med uppdelningen i svenskar och invandrare beskrivs också inom föreningslivet:

... jag känner så här att i Söderhamn finns så lite möjligheter att träffa svenskar. Jag tycker om den här teatergruppen, men det är synd att vi är bara invandrare. [...] Alla är invandrare. Igår till exempel spelade vi och det fanns bara [namn på person] och en kille som var svenskar. Och vi var kanske 20 stycken. [...] Söderhamn behöver lite... jag vet inte vem bestämmer eller vem ska planera, men Söderhamn behöver göra så att människor möter varandra.²⁸

²⁷ Intervju 170515 (Agneta 3b).

²⁸ Intervju 170515 (Agneta 3b).

Intervjuerna visar relativt tydligt att problemet med att komma till rätta med denna uppdelning är något som de ensamkommande både har tänkt mycket på och har upplevt som en stor brist i samhället. På en direkt fråga om hur den intervjuade tycker att man ska göra för att komma in i det svenska samhället svarar en av killarna:

Ja det är att man måste hålla kontakt. Om jag känner mina kompisar rätt – [dom] går i samma skola, bor i samma stad och hur dom lär sig att bli en svensk, aldrig. [...] Dom umgås bara med varandra. Araber med araber, Eritrea, Somalia... bara samma sak. Afghaner har ibland kontakt med araber. Invandrare med invandrare. Men det funkar inte heller så bra och dom har ingen kontakt med svenskar.²⁹

Han har fått uppehållstillstånd och egen lägenhet, han ger också flera exempel på viktiga personer som har hjälpt honom på ett avgörande sätt. Utifrån sett kan han betraktas som en av dem som har lyckats etablera sig och på flera sätt bli integrerad i Söderhamn. Men i hans berättelse är det ändå inte det som är det centrala, utan avsaknaden av den grundläggande sociala tryggheten. Han berättar att han under flykten till Sverige förlorade kontakten med en bror, som han nu inte vet någonting om, inte ens om han lever eller är död. Han har därför nyligen vänt sig till Röda korset för att få hjälp med att få veta vad som har hänt med brodern. Hela livssituationen präglas nu av detta sökande och av förlusten av familjen i hemlandet:

... det är svårt för mig att tänka på det som har varit. Jag har ingen aning om framtiden, vad händer nu? [...] men jag har förlorat så mycket. Nästan hela livet. Jag har en skrubb här och kan andas här. Det är bara det. Jag har förlorat allt! [...] Jag förlorade min pappa, min familj, min bror... jag hade ingen mamma. Jag såg min mamma senast när jag var liten [...] Men nu bor jag här i Sverige ensam och det är svårt. [...] jag har ingen kontakt med min bror.

Du har ingen kontakt?

Jag vet inte var han är, jag letar efter honom.

Du har inte fått någon kontakt.

Nej, därför jag har mått mycket dåligt. Jag tänker mycket på dom... jag vill bara veta, vad gör han, lever han? Men har inte hört något. Han har familj. Men jag vill höra från honom. Men jag har kontakt med Röda korset, har precis varit i kontakt med dom.

I intervjun betonar han flera gånger att han har fått mycket hjälp under sin tid i Sverige, i nuläget mest av en svensk familj, tidigare både av boendepersonal och en psykolog. Han tror inte att han hade klarat sig annars och är angelägen om att föra fram budskapet att "alla är ensamma och behöver hjälp".

²⁹ Intervju 170517 (Agneta 1b).

Jag känner ingen nära mig, men jag vet många afghankillar som gjort självmord. Jag själv skulle kunnat göra det när jag blev så ledsen. Om det fanns en person eller en psykolog som pratade med dom... men det gör det inte.

Om dom fick en hjälp...

Absolut, om dom fick hjälp så tog dom inte självmord. Jag hade precis samma situation. Men sen när jag fick hjälp och jag bodde i boende, så fick jag hjälp av väldigt bra personer. Dom hjälpte mig. Och jag blev frisk. Men vem vill göra självmord? Aldrig någon. Han [den som försöker begå självmord] säger att han inte orkar mer...

Enkätundersökningens resultat

Ett av de tydligaste resultaten från förstudien var de ensamkommande ungdomarnas upplevda brist på kontakt med svenska ungdomar. Inte minst skolan beskrevs som uppdelad i två världar, med alltför få tillfällen till mellanmänskliga möten mellan utrikesfödda och svenska elever. Våren 2017 genomfördes därför en enkätundersökning med elever i årskurs 2 på nationella program samt på nivå 2 och 3 på IM språk vid Staffangymnasiet. Syftet med enkäten var att få kunskap om kontakterna mellan dessa båda grupper och intresset för att mötas över gränserna samt att ge eleverna möjlighet att föreslå fler sätt att mötas. Det var mycket viktigt för oss att inkludera de svenskfödda ungdomarna i undersökningen, vilket också var ett resultat från förra studien. Vi vill undvika att tala om integration som en fråga för de som är nyanlända enbart.

138 elever besvarade enkäten av de totalt 247 elever som fick ta del av utskicket. Detta gav en svarsfrekvens på 55,5 %. 77 av respondenterna var killar och 57 tjejer, 4 personer ville inte uppge könsidentitet. Fördelningen av de svarande på Staffangymnasiets olika program framgår av tabell 1.

Tabell 1. Enkätundersökningens respondenter efter gymnasieprogram.

Gymnasieprogram	Antal svarande	%
Bygg och anläggning	8	5,8
Ekonomi	10	7,2
El och energi ³⁰	1	0,7
Estetiska	1	0,7
Fordon och transport	18	13
Handel och administration	6	4,3
Hantverk - lärling ³¹	0	0
Hotell och turism	0	0
Industri tekniska	6	4,3
Introduktion, IM språk	19	13,8
Introduktion, utom IM språk	7	5,1
Naturvetenskap	9	6,5
Samhällsvetenskap	8	5,8
Teknik	27	19,6
Vård och omsorg	11	8
Gy Sär	0	0
Annat	7	5,1
Totalt	138	100

Av samtliga svarande elever uppgav 102 personer eller 74 % att de är födda i Sverige eller har

³⁰ Eleverna på Elprogrammet var på praktik när enkäten genomfördes, därav det låga antalet svarande.

³¹ Vissa program hade inga studerande och anges med 0.

bott här i 10 år eller mer. 36 stycken eller 26 % uppgav att de har bott i Sverige i mindre än 10 år (de flesta av dessa var födda i Afghanistan, Somalia, Eritrea, Syrien eller Etiopien). Enkäten delades i två olika "spår" beroende på vilken grupp av dessa de svarande tillhörde. De flesta var bosatta i Söderhamns kommun: 85 %.

Över hälften (54 %) av *eleverna som är födda i Sverige* eller som levt här i mer än 10 år, uppger att de har en eller flera *kompisar* som kommit till Sverige under de senaste 10 åren. 16 % svarar att de har viss kontakt med personer ur den mer nyanlända gruppen, medan 30 % uppger att de inte har några kompisar alls som är att räkna till den gruppen.

Av de 36 elever som kommit de senaste 10 åren (dvs. är relativt nya i Sverige) uppger 61 % (22 av 36 personer) att de har kompisar som är födda i Sverige eller har bott här mer än 10 år. 19 % (6 personer) uppger att de har viss kontakt och lika många (dvs. 6 personer) säger att de inte har några kompisar alls i den gruppen.

Andelen av de nyanlända som uppger att de har vänner som bott länge i Sverige är alltså något högre än vice versa. Här får man betänka att definitionen av kompisar kan skilja sig åt mellan olika nationaliteter och att frågan inte begränsar sig till vänskapsrelationer med elever på skolan. Vänner kan vara i helt andra åldrar än jämnåriga ungdomar. Kontakter med äldre personer i civilsamhället har i intervjuerna visat sig betydelsefulla för flera nyanlända.

En annan fråga ställdes om *på vilka platser* en träffar personer ur den "andra" gruppen (här var det möjligt att ange flera svarsalternativ). *Ungdomarna som är födda i Sverige* eller som bott här mer än 10 år (102 stycken) svarar att de träffar ungdomar som bott i Sverige kortare tid framför allt på skolan (79 %) och "på stan" (44 %). 20 % uppger att de inte träffar dem alls.

Bland ungdomarna som *kommit de senaste 10 åren* svarar färre, 64 %, att de träffar ungdomar som bott länge i Sverige i skolan, medan en ungefär lika stor andel, 42 %, har uppgett "på stan". Andelen som inte upplever att de träffar dem som är födda i Sverige alls (22 %) motsvarar också den andra gruppens svarsbild. Däremot finns stora skillnader mellan grupperna när det kommer till betydelsen av mötesplatser. Medan bara 8 % av ungdomarna som bott länge i Söderhamn nämner Verkstäderna³² och andra fritidsgårdar som träffpunkt, är det 31 % av dem som kommit under de senaste 10 åren som gör det. På liknande sätt anger de mer nyligen anlända ungdomarna i större utsträckning olika föreningar, främst inom idrotten, som träffpunkter (14 % jämfört med 7 %), liksom hemmet/bostadsområdet (17 % jämfört med 11 %).

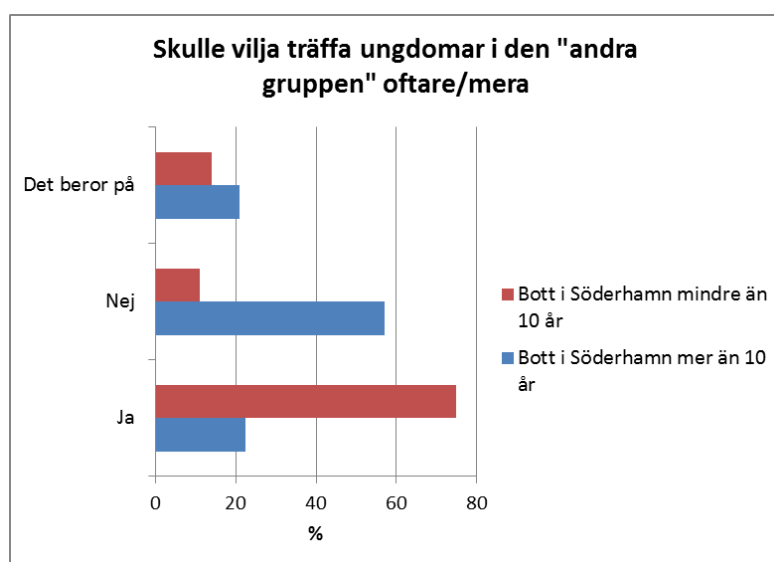
När det kommer till vilka platser man träffas på, ser det alltså ut som att de nyanlända ungdomarna inte upplever att skolan är en träffpunkt i riktigt lika stor utsträckning som den andra gruppen gör. Man kan också säga att ungdomarna som kommit till Söderhamn under de senaste 10 åren är något mer "sedda" i skolan än vad de tror att de är. Vad beror denna skillnad

³² Ett resultat av en stor satsning på ungdomar i Söderhamns kommun, se Vallström, 2011.

på? En förklaring skulle kunna vara att olika betydelse läggs i ordet "träffar". Även om ungdomarna som inte bott så länge i Söderhamn ser svenska elever i skolan, precis som de själva blir sedda, upplever de kanske inte i lika stor utsträckning att detta innebär kontakt.

Föreningslivet som mötesplats framstår som viktigare ur de nyligen anlända ungdomarnas perspektiv än ur de svenska gymnasieelevernas, men är ändå inte så betydande som väntat. Istället är det fritidsgården Verkstäderna som visar sig vara en viktig träffpunkt för dem som kommit till Söderhamn under de senaste 10 åren.

Svaren på frågan om en skulle vilja träffa ungdomar som är födda i Sverige eller bott här länge "oftare/mera", bekräftar resultaten från intervjustudien med ensamkommande ungdomar. Som framgår av Figur 1 nedan är det en stor andel, 75 %, som svarat ja. Bland dem som är födda i Söderhamn eller bott där mer än tio år önskar däremot bara en dryg femtedel mer kontakt med de nyanlända ungdomarna.

Figur 1. Viljan till mer kontakt över gränserna bland ungdomar som bott länge respektive kort tid i Söderhamn.

En förklaring till att viljan till kontakt är större hos dem som nyligen flyttat till Söderhamn är att det kan finnas både strategiska skäl, att snabbare lära sig svenska, och sociala skäl, att de är nya i staden och har kanske inte så många bekanta än.

Det är i det perspektivet viktigt att ställa frågan om eleverna är intresserade av att träffa nya människor överhuvudtaget. Både bland eleverna som bott i Söderhamn i mer än 10 år och bland dem som anlant mer nyligen har en klar majoritet (83 % respektive 94 %) svarat att det är mycket eller ganska viktigt att ha möjlighet att träffa människor med andra erfarenheter. Det tyder på att det finns en öppenhet för människors olikheter och att det värderas högt av eleverna generellt sett. Det finns alltså en potential för mera kontakt. Vad är det då som hindrar? Fritextsvaren under svarsalternativet "det beror på" kanske kan ge ledtrådar. Här finns en enda rasistisk kommentar (inom gruppen av mer nyanlända). Andra svar inom den gruppen är att det beror på

om det finns tid, om den andra gruppen vill samt att det beror på vem personen är. Det sistnämnda argumentet används även bland ungdomarna som bott länge i Söderhamn, som uppger i ett flertal varianter att det beror på vem personen är och att hudfärg eller härkomst inte spelar någon roll. En annan kommentar är att personen inte orkar träffa fler än dem hen redan har, en annan att hen vill ha tid att umgås med sina vänner. Vänskap nämns i flera kommentarer vara det som avgör.

Det finns alltså tecken på att integrationen kommit en bit på väg och att det finns förutsättningar för att utveckla den vidare så att även ungdomarna som bott kortare tid i Söderhamn känner att den är tillräcklig. En faktor som kan vara av betydelse är att vissa delar av Staffangymnasiet ligger på Flygstaden, en bit utanför stadskärnan, där varken IM språk (som har flest nyanlända) eller SFI (som finns på CFL där vårdprogrammet bedrivs) finns. En arbetshypotes är då om det kan vara så att *gruppen blir mindre synlig även i andra sammanhang om inte grupperna möts i skolan*. Det kräver en mer detaljerad analys av svaren. Så mycket står dock klart, att skolan är en viktig arena för kontakt mellan grupperna som är födda i Sverige/har bott här en längre tid, respektive har kommit de senaste 10 åren.

En annan enkätfråga handlade om vad som skulle underlätta kontakten mellan grupperna. Ett antal förslag till åtgärder, som kommit upp via intervjuer och tidigare studier, låg till grund för frågans fasta svarsalternativ. Både bland ungdomar som bott länge i Söderhamn och bland de mer nyligen anlända var de vanligaste svaren "gemensamma lektioner mellan IM språk och nationella program" samt "mixade friluftsdagar". Genomgående var det dock större andelar bland de nyligen anlända som ställde sig positiva till de olika förslagen (fler än ett svarsalternativ kunde väljas). Förutom de två angivna svarsalternativen handlade det om bland annat:

- Digital portal där en kan få kontakt med andra med liknande intressen.
- "Räknestuga", där en hjälps åt med matte och får träna på olika språk.
- Gemensamma aktiviteter i skolan utanför skoltid.

Fritextsvaren som lämnats på frågan om vad som kan underlätta kontakten mellan grupper som bott länge i Sverige och de som kommit de senaste 10 åren handlar huvudsakligen om förslag på olika idrottsaktiviteter, alternativt TV-spel/YouTube eller aktiviteter under skoltid. Men här framgår också att nästan hälften av frisvaren i den första gruppen (som bott längre än 10 år i Söderhamn) uttrycker *avståndstagande* till att ha kontakt (9 av 23 fritextsvar). De har då uppgett skäl som "vill inte"/"håller mig ifrån dem"/"inget". Två i den andra gruppen (av 10 fritextsvar från gruppen nyanlända) har uttryckt avståndstagande ("aldrig"), alltså en betydligt lägre andel.

Förslagen och HRV-frågan i skolan

I projektet planerades fokusgruppintervjuer och åtföljande incitament till aktiviteter under hösten på Staffangymnasiet, som en uppföljning av enkäten. Frågor till elever och lärare till dessa har processats i forskargruppen. Detta arbete var alltså avsett att bygga på enkätresultatet och skulle resultera i ett mer systematiskt integrationsarbete som skulle ingå i verksamheten rullande och inte vara beroende av att vissa lärare tagit egna initiativ. Men samarbetet med

Staffangymnasiet har gått trögt och arbetet med fokusgrupperna under hösten stoppades helt. Orsaken till den uteblivna responsen, framförallt från rektorerna till de nationella programmen, uppgavs vara bristande kommunikation och alltför kortsiktig planering från vår sida, samt en överbelastning av lärarna när det gällde utvecklingsarbete från skolans sida. De samtal vi har haft sedan dess har mynnat ut i att projektgruppen inbjöds att delta i planeringen inför hösten 2018, med ett första möte i januari. Det har i skrivande stund (juni 2018) inte kommit någon inbjudan till detta samtal. Den f d rektorn på IM har varit drivande och till stor hjälp, men avslutade sin anställning som rektor på IM under tidig höst 2017.

Projektet tog en ny vändning efter intervjun med just denna f d rektor på IM. Där framgick att det inte spelar så stor roll vilka aktiviteter som föreslås för en bättre integration så länge det inte arbetas aktivt med frågan om handlingsutrymmen och möjligheter för deltagande, sammanfattat i vad som kan definieras som "hedersfrågor".

2010 gjordes en kartläggning i bland annat Söderhamns kommun om hedersrelaterade frågor, i årskurs 9 och andra året på gymnasiet (Hussein & Kinuka-Svedberg 2010). Det fanns då en grupp på 46 unika individer som svarat att de var födda i ett annat land än Sverige, vilket motsvarade ungefär 9 % av deltagarna i undersökningen. I frågor som rörde handlingsbegränsningar var det ett motsvarande spann som svarade bekräftande (i olika grad) på frågan om kontroll och begränsningar. Det är lätt att anta att dessa tillhörde samma grupp, men viktigt är dock att framhålla att under frågan om våld och kränkningar så var det inga större skillnader mellan grupperna av "invandrare" respektive "svenskar": många utsattes för våld och kränkningar bland de som uppgav att deras föräldrar var födda i Sverige. I svaren framgick att begränsningar i handlingsutrymmen förekom, både när det gällde deltagande i viss skolundervisning, begränsningar under fritiden och begränsningar när det gällde val av blivande partner (Hussein & Kinuka-Svedberg 2010). I samtal med skolpersonalen framkom att majoriteten av dem varit i kontakt med denna problematik.

Den här bilden förstärktes i intervjun med rektorn. Hon bedömde att problematiken är alarmerande stor och att det inte går att prata om integration förrän den här frågan fått ytterligare bearbetning. Innan vi funderar på hur vi ska få ungdomar att "sitta bredvid varandra" måste vi hantera de stora frågorna, som är att säkra trygghet för alla elever och se till att vi har en "obunden" skola. Som exempel på det sistnämnda nämner hon att de tvingats säga upp en del språkstödare tidigare, eftersom de inte tolkade allt som sades i vissa delar av undervisningen. Hon beskriver en vardag där våld och hot om våld utgör en stor del av arbetsdagen: tjejer som hotas av andra tjejer, killar som är både offer och förövare, släktingar och familj som agerar på sätt som strider mot grundläggande mänskliga rättigheter. De verktyg som funnits till förfogande har varit avstängning från skolan, orosanmälningar till socialtjänsten och även polisanmälningar. Men här krävs, enligt rektorn, ett mer djupgående arbete med genusfrågor, vilket med fördel kan omfatta hela skolan. Hon fortsätter med att det gärna får ske med ett interkulturellt perspektiv, snarare än integrationsfokus. Interkulturalitet innebär i korthet, enligt Lorentz (2013), att acceptera kulturella olikheter, erkänna dem som en resurs och underlätta interaktion mellan kulturella tillhörigheter. Fokus är på själva den förändrande handlingen mellan människor – på mötet (Lorentz 2013).

Kommunens arbete med hederskultur och hedersrelaterat våld och förtryck

Vid intervjuer och tidigare studier om ensamkommande flyktingbarn i Söderhamn 2016–2017 har hedersproblematiken lyfts fram som central för att motverka segregation och möjliggöra för kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Sedan 2009 har Söderhamns kommun arbetat strategiskt för att öka kunskapen om hedersrelaterat våld, förtryck och tvångsäktenskap (Hussein, 2014). En särskild samordnare, en så kallad HRV-strateg, hade vid denna tid ett särskilt ansvar för frågorna. Det genomfördes t.ex. olika utbildningsinsatser och, som vi sett, en undersökning som kartlade omfattningen av problemet bland högstadie- och gymnasieungdomar. Kommunen har haft ett nära samarbete med Länsstyrelsen Östergötland, som har ett nationellt uppdrag att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, och kommunen var under en period en av Länsstyrelsen Östergötlands sex utvalda pilotkommuner. Detta har bland annat inneburit att man fått testa vägledningen *Våga göra skillnad* i praktiken (Länsstyrelsen Östergötland, 2011).

Tidigare fanns i kommunen ett fungerande HRV-nätverk med deltagare från skolan, socialtjänst, ungdomsmottagning och polis, som arbetade med de fall som uppstod i Söderhamn, med omplaceringar och andra åtgärder. Nu har det nätverket upphört, delvis på grund av att den drivande projektledaren flyttat från orten, men också för att inga medel fanns för ett långsiktigt arbete med själva nätverket.³³ Ansvar för frågan om hedersrelaterat våld ligger nu på socialtjänsten, där det finns ett internt nätverk för frågan. Det nätverket, VNR-HRV, har dock både ansvar för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Här har ett förslag till utökad organisation tagits fram, ett "säkerhetsteam" som skulle sammankallas vid behandling av enskilda fall, med en egen enhet och för att arbeta utifrån en rutinbeskrivning som tagits fram av nätverket. Det ursprungliga nätverket är alltså nedlagt, det som inbegrep andra aktörer.³⁴ Ändå framhålls Söderhamn i många fall som liggande i framkant när det gäller arbetet med frågan, vilket alltså inte är så självklart längre, åtminstone inte när det gäller samverkan.

Framtidssnack

En annan central del i kommunens utvecklingsarbete med hedersfrågan har varit att ta fram ett material och utbilda boendepersonal i att kunna leda samtalsgrupper med ensamkommande ungdomar om heder och jämställdhet. En strateg engagerades som projektledare och arbetet växte fram i samarbete med boendet Amicus i Söderhamn. "Framtidssnack" syftar till att genom samtalsgrupper med ensamkommande ungdomar förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. I rapporten *Våga stå kvar* beskrivs Framtidssnack som en förebyggande insats. Genom att informera om skyldigheter och rättigheter syftar materialet till att underlätta ungdomarnas delaktighet i det svenska samhället. Materialet ska ge ungdomarna verktyg för att kunna "bestämma över sina egna liv i deras nya kontext". Det övergripande syftet med Framtidssnack är:

³³ Intervju med tjänsteperson 170809.

³⁴ Samtal med tjänsteperson 171108.

att skapa förutsättningar för ungdomarna att mobilisera sina egna resurser för att ta makt över sina egna liv och se tillhörigheten i flera kulturer som en tillgång, och att de i sin tur blir förebilder och sprider budskapet vidare till sina vänner och familjer (Hussein, 2014, s. 22).

Det framgår också att man velat möjliggöra "för boendepersonalen att utveckla nya och konkreta metoder i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck" (Hussein, 2014, s. 23). I det tryckta kompendiet om Framtidssnack beskrivs sammanlagt nio gruppmöten. Det första mötestillfället handlar om att introducera Framtidssnack och låta ledarna få presentera sig. Under detta introducerande tillfälle får ungdomarna också skriva ett gruppkontrakt med riktlinjer och förhållningssätt som ska råda i gruppen. Följande åtta gruppstillfällen fokuserar olika teman. Träff 1 tema *Framtidsdrömmar*, träff 2 tema *Respekt*, träff 3 tema *Känslor & hedersnormer*, träff 4 *Jämställdhet & hedersnormer*, träff 5 *Makt, kultur & sexualitet*, träff 6 *Reflektion och film När mörkret faller*, träff 7 *Relationer och utanförskap*, träff 8 *Förväntningar och krav*.

Sedan 2015 har detta informations- och utbildningsmaterial implementerats i praktiken genom att boendepersonal har arbetat med materialet i samtalsgrupper tillsammans med ensamkommande ungdomar på HVB- och stödboenden i Söderhamns kommun. Materialet har använts i tre kursomgångar under 2015, 2016 och 2017 – och är alltså något som de intervjuade ungdomarna har tagit del av. Materialet är tänkt att framöver kunna implementeras i kommunens grundskolor.

Utvärderingen påbörjas

Under senhösten 2017 kom en förfrågan till FoU Hälsingland från Söderhamns kommun om att utvärdera arbetet med Framtidssnack med hjälp av finansiering från Länsstyrelsen Gävleborg. FoU Hälsingland påbörjade i slutet av december 2017 en materialinsamling för att kunna kasta ljus över de positiva och negativa erfarenheter och lärdomar som kan dras av det förebyggande arbetet med samtalsgrupperna.

För att utvärdera Framtidssnack har vi valt att genomföra fokusgrupper med dels ungdomar, dels gruppledare, samt ett mindre antal informantintervjuer. Vi har dessutom strävat efter att samla in skriftlig dokumentation som finns att tillgå: samtida dokumentation med reflektioner som några av gruppledarna (personalen) gjort på plats samt ett fåtal (7) självutvärderingar som några av de deltagande ungdomarna fyllt i (detta material har vi ännu ej fått ta del av). Fokusgrupper är en metod som vanligen används i kvalitativ forskning då deltagarna delar en erfarenhet och när forskaren är "intresserad av hur individer i egenskap av gruppmedlemmar diskuterar en viss fråga" (Bryman, 2011). Fokusgrupper kan med fördel användas när det finns ett intresse för hur personer reagerar på varandras åsikter och forskaren vill skapa sig en bild av samspelet som äger rum inom gruppen". Fokusgrupperna med gruppledare (tre grupper) i Söderhamn genomfördes i syfte att undersöka huruvida materialet har varit till hjälp i deras arbete, om de identifierat förändring i ungdomarnas attityder och i handling, och så vidare. Fokusgrupperna med ungdomar (två grupper) genomfördes i syfte att undersöka deras attityder och tankar om jämställdhet och heder, men också vad deras kunskaper och medvetenhet fått för konsekvenser i

olika situationer och vad ungdomarna själva uttrycker att de har tagit med sig eller inte tagit med sig från kursen. Vi gör också fokusintervjuer med skolpersonal i Sandviken, på Bessemergymnasiet, för att se hur materialet fungerar och används i skolmiljö. Där står de inför påbörjandet av att utbilda lärarna på IM för att i ett nästa steg köra kursen med ungdomarna. *Denna del av projektet är alltså delvis påbörjat inom ramen för föreliggande projekt, men kommer också att redovisas separat, eftersom stora delar är finansierade av Kommittén för en delegation mot segregation och Länsstyrelsen Gävleborg.*

Civilsamhällets roll och betydelse för integrationen

Lärdomar av miniprojekten

Under 2016 beslutade Söderhamns kommun att fördela 15 miljoner kronor av de statliga integrationspengarna som bidrag till miniprojekt som främjar integration i såväl kommunal som i civilsamhällets regi. Projekt med tydlig lokal förankring som handlade om direkta möten mellan människor prioriterades (Söderhamns kommun, 2016). 64 ansökningar inkom och totalt beviljades medel till 60 integrationsprojekt (Söderhamns kommun, 2017). FoU Hälsingland fick under våren 2017 en förfrågan om att genomföra en mindre utvärdering av satsningen. Man kom överens om att fokusera på två av projekten: *Stronger* och *Hästen som integration*. Detta eftersom dessa två projekt tydligt inkluderade gruppen ensamkommande ungdomar. I uppdraget ingick att intervjua ansvariga samt minst en deltagare inom respektive projekt. Utvärderingsuppdraget handlade om att undersöka projektens effekter i form av exempelvis förändrat utbud och organisering i föreningarna, huruvida nya idéer sprungit ur projekten, om deltagandet genererat nya kontakter mellan deltagare och personer som bott i Sverige i mer än 10 år, och/eller fortsatt föreningsaktivitet för deltagarna. Vidare syftade utvärderingen till att undersöka hinder respektive vad som eventuellt möjliggjort integration i projekten.

Utvärderingen visar på det hela taget på att projekten har varit uppskattade och anses som lyckade, men att det finns frågetecken kring själva integrationen och de långsiktiga effekterna (se bil. 1).

En tjänsteperson som har tagit ett helhetsgrepp över satsningen uttrycker att det har blivit bra verksamhet för de pengar som kommunen valt att fördela till miniprojekten. Han lyfter fram att satsningen möjliggjort för föreningar, som tidigare inte tänkt i banor kring integration, att "öppna upp dörren" och välkomna en ny målgrupp. Det vanliga är att det bara är en del föreningar som engagerar sig och gör större insatser, "sen finns en stor del som inte är med". Man har "många ursäkter", "tror att det är jobbigare än vad det är". Det är fortfarande många som tvekar, som står vid "en tröskel". En poäng med miniprojekten var att många fler tog sig över den tröskeln. I de föreningar där verksamheten med nysvenskar kunnat leva vidare har det blivit ett lyft, menar tjänstepersonen. Man ser att det ger mer tillbaka än vad det kräver i ansträngning: "Väl där, är det omöjligt att sluta". "Hade inte heller (själv) tänkt att det skulle bli så stort, så personligt".

Han betonar att det nu är viktigt att ta vara på de positiva erfarenheter och lärdomar som projekten genererat och alla engagerade personer, att "rida på vågen" och stötta de som har tagit klivet. Han menar att man nu behöver ta ett steg till, så att arbetet blir "mer uppstyrt, så att det normaliseras". Det lever nu vidare i en del föreningar, men inte i andra. För att ta det steget måste man komma ifrån uppdelningen eller segregeringen i föreningslivet, dvs. att vissa föreningar blir "för invandrare" och andra "för svenskar", och att de insatser som görs ändå inte bygger på verksamheterna görs gemensamt, utan som särskilda, separata insatser, istället för att ingå i den ordinarie verksamheten. Det blir, säger tjänstepersonen, en form av "strukturell rasism".

Miniprojekten kan beskrivas som ett betydelsefullt initiativ från Söderhamns kommun som bidragit till att en betydligt större del av civilsamhället blivit engagerat och fått upp ögonen för frågan och utvecklat sina verksamheter, vilket gagnat såväl deltagare som föreningarna själva. För att ta arbetet vidare mot det övergripande målet – att uppnå integration mellan svenskfödda och utrikesfödda och på ett mer varaktigt sätt inkludera ensamkommande ungdomar och andra personer som relativt nyligen kommit till Sverige i föreningslivet på lokal nivå – krävs ett mer långsiktigt arbete. En nyckel kan då vara att se det som ett sätt att utveckla hela föreningslivet. Det finns också exempel på att mottagandet har blivit ett lyft för föreningen och inneburit att verksamheten kunnat leva vidare. En annan nyckel kan vara ett fortsatt utbyte mellan föreningar, samverkan och regelbundna möten både mellan föreningar och exempelvis kommunala boenden för ensamkommande.

Utvärderingen av de två miniprojekten visar att flera viktiga lärdomar har gjorts och att det finns ett stort intresse bland de inblandade att arbeta vidare. Med utgångspunkt i det som har framkommit i utvärderingen kan flera slutsatser dras, som också kan vara rekommendationer för kommunens roll i det framtida integrationsarbetet i civilsamhället:

- Enkla ansökningsförfaranden har många fördelar och möjliggör potentiellt att fler mindre aktörer/föreningar/representanter från det civila samhället ansöker om medel.
- För att undvika att värdefull kunskap går förlorad och att satsningarna inte blir kortsiktiga inpass där verksamheten återgår i ordinarie form efter projekttidens slut, behöver det långsiktiga förändringsarbetet (vad gäller t.ex. attityder och hur verksamheterna organiseras) tydliggöras i projektutlysningar och vid beviljandet av medel. Arbetet ute i verksamheterna behöver också följas upp.
- Kommunen kan skapa förutsättningar och ta arbetet vidare genom att exempelvis uppmuntra, initiera och samordna fungerande samverkan och nätverk för erfarenhetsutbyte tillsammans med civilsamhället.
- Kommunen kan även sprida "goda exempel" och kunskap,
- bjuda in till dialog om idéburet offentligt partnerskap (IOP) samt
- uppmuntra aktörer inom det civila samhället att fortsätta verka i en inkluderande och demokratisk anda.³⁵

Civilsamhällets förankring i det lokala

Vi kan se att det finns ett fortsatt engagemang i civilsamhället i stort. Det har visat sig att särskilt kyrkan (svenska kyrkan och frikyrkor) spelar en viktig roll. Det gäller också organisationerna Rädda barnen och Röda korset – flera av de intervjuade har vänt sig dit för att få hjälp och har även blivit föremål för hjälpinsatser när det uppstått ett behov. Men det är också härifrån som mycket av protesterna mot flyktingpolitiken kommer; det blir ofta de som för flyktingars och ensamkommandes talan i offentligheten. De har i praktiken blivit den kraft och röst i samhället som tydligast står upp för de humanitära aspekterna av mottagandet och integrationen.

³⁵ Jfr SOU 2016:13, *Palett för ett stärkt civilsamhälle*.

Intervjuer och kontakter med de som är verksamma inom föreningslivet visar överhuvudtaget att de är viktiga personer som ger ett personligt stöd och tillgång till värdefulla kontakter i samhället. Det kan exempelvis vara språkstöd, att stärka individer genom utbildning och delaktighet i olika föreningsverksamheter, eller att lösa olika praktiska problem med sådant som översättning och myndighetskontakter. Insatserna ger då ett mervärde både för individen och samhället i stort. Kontakterna med föreningslivet motverkar också rädslor, förutfattade meningar och främlingsfientlighet på de platser där man kommer in i naturliga sammanhang och bidrar till att bibehålla och utveckla verksamheten.

En central del i att ta arbetet vidare handlar om att aktörer på samtliga nivåer strävar mot att på riktigt identifiera och ta tillvara befintliga resurser, att se utrikesfödda personer som en möjlig tillgång och som presumtiva jämlika medarbetare och föreningsaktiva snarare än en målgrupp för aktiviteter och insatser. När så sker, bygger integrationen på lokala behov och möjligheter att vända problem med utflyttning och försämrade service till ett positivt trendbrott. De humanitära och samhällsekonomiska vinsterna av ett framgångsrikt lokalt integrationsarbete och ett välfungerande samarbete mellan kommuner och civilsamhälle betonas då också inte sällan av lokalbefolkningen.³⁶

³⁶ Jfr andra exempel och studier, bl.a. från Sandviken, Gotland och landsbygden i Danmark.

Resultat och behov av fortsatt forskning och utveckling av integrationsarbetet

Jämfört med vad som framkom i den förra undersökningen under 2016 beror integrationen av de ensamkommande i Söderhamn i ännu högre grad på enskilda personers insatser och engagemang. Det är alltså insatser som görs av medborgare som gör mer än vad yrkesrollen kräver eller som sker tack vare ett aktivt föreningsliv. Vad samhället – dvs. myndigheter, kommunala verksamheter och offentliga institutioner – gör och "säger" (genom lagstiftning och politik) kan endast delvis sägas främja integrationen. Kommunen har förvisso gjort flera viktiga satsningar. Den största insatsen har varit verksamheterna vid HVB-hemmen och "utsluss", där boendemiljön och stödet spelat en stor och oftast positiv roll för dem vi har intervjuat. Övergången till stödboenden men framför allt till asylboenden för vuxna har å andra sidan haft en påtagligt negativ effekt. Samhället har, som vi sett, genomfört omfattande åtstramningar och nedläggningar av boenden, utan att varken ta hänsyn till integrationen i lokalsamhället eller individens bästa. De ekonomiska förutsättningarna för både kommunens och den enskilda individens del är också betydligt sämre idag än vad det var under 2016. Följden är att samhällets integrerande insatser minskat i takt med minskade resurser, medan de enskilda medborgarnas och civilsamhällets insatser relativt sett har blivit desto viktigare. Utan de sistnämndas bidrag hade integrationen sannolikt blivit betydligt sämre; i nuläget har de flesta av de ensamkommande ändå fått en bra grund att stå på, även om situationen är oviss för flera av dem.

Vi kan inte heller i denna undersökning se att varken främlingsfientlighet eller kulturskillnader utgör något huvudsakligt problem. Det finns på det hela taget – både i intervjuerna och enkätundersökningen – oväntat få inslag av främlingsfientliga strömningar eller direkta exempel på rasism. Undersökningarna visar också på fler exempel på hur man arbetar med hederskultur och mot hedersrelaterat våld och förtryck, än på att det faktiskt utgör ett hinder för integration i gruppen ensamkommande. Den bild som ges av förra rektorn på IM strider delvis mot denna oproblematiske bild. Det kan då vara värt att hålla i åtanke att det kan vara ytterst riskabelt för ungdomarna själva att ta upp dessa frågor och vi har heller inte efterfrågat dem aktivt i själva intervjuerna. Vi har exempelvis sett skillnad bara mellan fokusgrupper och enskilda intervjuer, på så sätt att ungdomarna i grupp berättar mindre om detta än i enskilda intervjuer (även om de i fokusgrupperna direkt uppmanas till det). Det väsentliga är, som vi ser det, i vilket fall som helst att detta uppenbarligen är något hanterbart, ifall de rätta insatserna görs, och inte fråga om några oöverstigliga kulturskillnader. Det är även viktigt att uppmärksamma de ensamkommande som söker hjälp för att de har blivit (eller riskerar att bli) utsatta för sådant våld, att de får rätt stöd vid rätt tillfälle, och att de kanske så småningom kan få en "överbryggande" roll.

Faktum kvarstår också att de ensamkommande är mycket aktiva i sitt sökande efter sociala kontakter och fortsätter bygga ett socialt nätverk i lokalsamhället. De efterlyser fortfarande fler möten och vill gärna ha mer kontakter med svenska ungdomar. I både intervjuerna och utvärderingarna lyfts och bekräftas åter igen problemen med uppdelningen i verksamheter "för invandrare" respektive "för svenskar", både i skolan och i föreningslivet, och generellt

upplevelsen av ett segregerat samhälle. Å andra sidan finns den möjlighet att ta "nästa steg" som en del av de intervjuade (tjänstepersoner eller engagerade i civilsamhället) har pekat på och gärna arbetar för.

Det kan tyckas vara självklart att med en så omfattande åtstramning både av antalet ankommande flyktingar, av villkoren för uppehållstillstånd och de ekonomiska ersättningarna, så blir följden ofrånkomligen en stor minskning av personal i mottagande- och integrationsarbetet, och därmed mindre gynnsamma förutsättningar överhuvudtaget. Men det finns ändå, menar vi, skäl att se närmare på hur förändringarna har genomförts och att försöka etablera en långsiktigt hållbar lösning.

Grundläggande problem och uppdagade möjligheter

De båda undersökningarna har identifierat ett grundläggande problem: *att viktiga personer, samarbeten, ideella krafter, kunskaper och lärdomar går förlorade på grund av brist på samverkan och långsiktig organisering för integration*. Det saknas ett övergripande ansvarstagande och en samordning som kan göra att integrationen uppfattas som allas (hela samhällets) ansvar och som kan tillvarata positiva erfarenheter och de sociala kontakter som är avgörande för att integrationen ska lyckas och resultera i en hållbar samhällsutveckling.

Bristen på samverkan och organisering innebär att förmågan att ta tag i aktuella integrationsproblem går förlorad. Det är en försummad möjlighet att gemensamt kunna lotsa nyanlända och nya svenskar in i samhället, till utbildning, boende och jobb, så att de kan stanna kvar i Söderhamn och bidra till samhällsutvecklingen, t.ex. när det gäller att komma tillrätta med bristen på arbetskraft inom bl.a. vård och omsorg. Det finns i stället en risk för försämrad integration och därmed en grogrund för främlingsfientliga och antidemokratiska krafter. Sammanfattningsvis är de huvudsakliga hindren:

- Brister vad gäller samordning och samverkan och därmed en förlorad helhetssyn (horisontellt, dels mellan olika kommunala verksamheter³⁷, dels mellan offentlig sektor, företag och föreningar).
- Brister vad gäller planering, kontinuitet och långsiktighet (vertikalt över tid, arbetet har en tendens att bedrivas "ryckigt" i stället för långsiktigt hållbart).
- Problem med kompetensförsörjning och personalomsättning (vilket i sin tur bidrar till att nyanlända inte ges lika förutsättningar).
- Problem med segregering, exkludering och strukturell rasism (t.ex. bostadssegregering, segregerad skola, socioekonomiska skillnader, delvis "stängt" och/eller segregerat närings- och föreningsliv, brist på möten).

Undersökningarna pekar även på styrkor och möjligheter att lyfta integrationsarbetet i Söderhamn till att bli ett nationellt föredöme för mottagande på landsbygden och i mindre eller mellanstora städer. På grund av en relativt omfattande och långvarig mottagning av flyktingar i

³⁷ Här pågår ett arbete sedan slutet av 2017, dvs i slutet av vårt projekt.

kommunen finns gedigna kunskaper och erfarenheter av vad som krävs för en fungerande integration. Flera av dem som har arbetat med mottagningen och integrationen kan tydligt se hur arbetet kan förbättras och bli långsiktigt hållbart. Det är också möjligt att synliggöra positiva effekter av och vinster med att nyanlända och nya svenskar stannar kvar i kommunen.

Exempel på vad som främjar och möjliggör en långsiktigt bra integration i Söderhamn:

- Personal och ansvariga beslutsfattare inom kommunen har *erfarenheter och praktiskt kunnande* om vad som behövs för att åstadkomma en fungerande integration.
- Satsningen på *miniprojekten* har lett till att flera föreningar upptäckt möjligheterna och fördelarna med att arbeta med integrerande insatser.
- Det finns gott om drivande *eldsjälar och viktiga personer* i både offentlig verksamhet och föreningslivet när det gäller integration.
- En stor andel av de ensamkommande ungdomarna vill *stanna* i kommunen.
- Ett bra mottagande och en väl fungerande integration genererar *samhällsutveckling* på landsbygden och i mindre/mellanstora städer och kan lösa problem med arbetskraftsbrist.
- Tendenser till *avdramatisering* av "invandrarfrågan" finns i enkäten, exempelvis på Staffangymnasiet, vilket i andra sammanhang visat sig vara en avgörande faktor för en lyckad integration.

Behov av fortsatt forskning och utveckling av integrerande insatser

Det som har kommit fram i undersökningarna i år visar på ett behov av att fortsätta med de tre huvudspåren: att *följa de ensamkommande*, att *samarbeta med skolan*, och att *samverka med civilsamhället*. Individerna kan då följas fram till det att de får besked från Migrationsverket, till etablering i samhället eller avvisning. Det är också viktigt att uppmärksamma problemet med osynliggörande (på regional/nationell nivå) av den grupp asylsökande ensamkommande som skrivs upp/fyller 18 år; vad händer med dem?

Poängen med en fortsatt och fördjupad individstudie är dels att kunna se vilken betydelse olika beslut och ageranden har på individnivån, dels att just lyfta och bevaka perspektivet "barnets bästa". Som redan påtalats har samarbetet med skolan skjutits framåt i tiden, men med bättre förutsättningar. Vad gäller civilsamhället har undersökningarna (inklusive utvärderingen) visat på flera positiva effekter och en möjlighet att ta "nästa steg", samt att kunna utveckla samarbeten inom civilsamhället och mellan civilsamhället och offentlig sektor. Det skulle exempelvis kunna resultera i ett partnerskap (IOP) mellan föreningslivet och kommunen, eller i att kontakterna med Frivillig i Gävleborg utvecklas, och därmed tillgången till regionala stöd och samarbeten.

Till huvudspåren kommer ett antal nya spår och uppslag som har aktualiserats genom intervjuerna och kontakter med olika aktörer, men också på grund av händelseutvecklingen under året. Det gäller främst tre områden där vi kan se att det finns stora behov av omedelbara insatser: *boendefrågan*, *matchningen av nyanlända till behoven av arbetskraft*, och *motverkande av hederskultur och hedersrelaterat våld* (HRV). Vår slutsats är att det måste till ett samlat, större

grepp med fokus på strukturella problem för att kunna komma tillrätta med dessa frågor. Vi menar att det finns en möjlighet för kommunen att i nuläget investera för en hållbar utveckling, dvs. att dels undvika framtida kostnader genom att göra proaktiva satsningar, dels kunna göra samhällsekonomiska vinster genom att fler nyanlända unga och nysvenskar stannar i kommunen.

Skolan

Det finns ytterligare uppslag till arbetet i skolan (Staffangymnasiet) som vi ser som angelägna att vidareutveckla. Det gäller bl.a. ett antal förslag från rektor och lärare inom IM. En del av förslagen från lärarna på IM Språk har processats genom enkäten – framför allt "Gemensamma träffar, 'räknestuga', där en hjälps åt med matte och får träna på olika språk" och "Ett 'faddersystem' där elever på nationella program är faddrar till elever på IM eller tvärtom." Utöver dessa förslag kom det upp några idéer från rektorn på IM:

- Rumslig organisering. Som det är nu ligger IM i en avskild del av skolan. Enligt rektor har eleverna på IM lektioner i "huvudbyggnaden" men mer kan göras för att lösa upp denna rumsliga segregering.
- På samma sätt som det borde vara naturligt att dela lokaler över hela skolan kan man tänka sig att lärare på IM och på nationella program borde blandas mer, så att alla undervisar överallt. Det kan nu bli en förstärkning av den rumsliga segregeringen att lärarna och eleverna på IM tillsammans blir avskilda inom skolan. Att dra fram och dra in förberedelseklasserna i skolans "ordinarie" verksamhet var också en av de första åtgärderna som gjordes i det multilinguala projekt som bedrevs på Norrtullskolan, högstadiet i Söderhamn.³⁸
- Det behövs också en fortbildning av lärare, inom både HRV, genusfrågor i allmänhet och interkulturalitet, för att arbetet ska kunna fungera långsiktigt. Det skulle kunna ingå som en naturlig del av det utvecklingsarbete på vetenskaplig grund som är ett uttalat krav inom skolan.

Nya spår och ett samlat grepp

Det fortsatta integrationsarbetet handlar överhuvudtaget om att samordnade och konkreta insatser motverka kända problem med segregering i boende, skola, arbetsliv och civilsamhälle. För att lyckas med insatserna är det avgörande att kunna bibehålla kontakter med viktiga personer och organisera för möten och "blandade" miljöer (här har skolan och civilsamhället nyckelrollen). Generellt gäller att ha en vaksamhet mot alla former av särorganisering av underordnade grupper, så länge initiativet inte kommer från gruppen själv. Det gäller också att kunna samla hela samhället för samverkan och långsiktigt hållbara lösningar, och för att "se individen", så att man kan göra direkta insatser när det behövs.

Vi bedömer att boendefrågan är av stor vikt. Den avgör om nyanlända kan stanna kvar i kommunen och har även stor betydelse för individens mående och integration. På grund av

³⁸ Föredrag av Åsa Jääger och Tina Nord på konferensen "Samlat grepp", 170405.

rådande bostadsbrist behövs okonventionella lösningar och samverkan med flera parter, inklusive civilsamhället, som kan skapa nätverk för boendelösningar.

Ifråga om arbetet med hederskultur och HRV måste prioriteringen vara att snarast möjligt återskapa ett fungerande nätverk för samverkan kring frågan. Här kan utvärderingen av Framtidssnack bidra med ett värdefullt kunskapsunderlag och uppslag till hur man i kommunen kan arbeta vidare på bästa sätt.

På den övergripande nivån ser vi det som viktigt att kunna visa hur integrationen kan vara en samhällsvinst för Söderhamn. Flera aktuella studier visar att mottagandet av flyktingar och en lyckad integration kan vända en långvarig nedgång i kommuner och orter präglade av utflyttning och minskad befolkning. Studier visar också att det kan ha en förhållandevis stor samhällsekonomisk betydelse. Detta bör särskilt vägas mot den pågående och numera i stort avslutade nedläggningen av boenden (både HVB och asylboenden) i kommunen, som redan visar sig i ett befolkningstapp och en tendens till återgång till den situation som var innan Söderhamn öppnade upp för flyktingmottagningen – dvs. en långvarig nedgång ifråga om befolkningsutvecklingen och en krympt kommunal ekonomi. I den första undersökningen 2016 beskrev en tjänsteperson händelseutvecklingen i och med de begynnande åtstramningarna med orden "upp som en sol, ner som en pannkaka". Det tycks också idag som om många upplever det som att mottagandet förde med sig ett löfte om ett nytt Söderhamn, som inte längre ser ut att kunna infrias. Nu återstår det att se om kommunen och samhället i stort förmår att göra vad som krävs för att gruppen ensamkommande ska kunna bli kvar och bidra till samhällsutvecklingen.

Referenser

- Aftonbladet. (2017a). Flera ensamkommande pojkar har tagit sina liv. Hämtad 2018-01-22, från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/k9leL/flera-ensamkommande-pojkar-har-tagit-sina-liv>
- Aftonbladet. (2017b). Polisen slår larm: Gängen rekryterar bland ensamkommande. Hämtad 2018-01-22, från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/noAoa/polisen-slar-larm-gangen-rekryterar-bland-ensamkommande>
- Aftonbladet. (2017c). Vi står inte heller ut – låt de unga stanna. Hämtad 2018-01-22, från <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/zovbb/vi-star-inte-heller-ut-lat-de-unga-stanna>
- Sweden research (2016) *Asylsökande och landsbygden, utdrag av insikter från Flyktingbarometern*.
- Barnombudsmannen. (2017). "Vi lämnade allting och kom hit". Röster från barn och unga på flykt.
- Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2 uppl.). Malmö: Liber.
- DN. (2017a). Myndigheter i krismöte om självmord. Hämtad 2018-01-22, från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/myndigheter-i-krismote-om-sjalvmord/>
- DN. (2017b). Sittstrejken mot utvisningar till Afghanistan sprider sig. Hämtad 2018-01-25, från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/sittstrejken-mot-utvisningar-till-afghanistan-sprider-sig/>
- Gefle dagblad. (2017). Stoppa utvisningarna till Afghanistan. Hämtad 2018-01-21, från <http://www.gd.se/opinion/debatt/stoppa-utvisningarna-till-afghanistan-5>
- Helahalsingland.se. (2017). Känner oro för utvecklingen. Hämtad 2018-01-20.
- Helahalsingland.se. (2018). Lex Sarah-rapport efter självmord av tidigare ensamkommande asylsökande. Hämtad 2018-01-17, från <http://www.helahalsingland.se/gavleborg/soderhamn/lex-sarah-rapport-efter-sjalvmord-av-tidigare-ensamkommande-asylsokande>
- Helahalsingland.se (2017-06-04).
<http://www.helahalsingland.se/gavleborg/soderhamn/forestandaren-nedringd-av-folk-som-vill-hjalpa-radda-barnen-pa-plats-vid-asylboendet>
- Hussein, Iman. (2014). *Våga stå kvar! En mindre kommuns erfarenheter av ett framgångsrikt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Linköping: Länsstyrelsen Östergötland.
- Hussein, Iman & Kinuka-Svedberg, Shida. (2010). *Ingen annan kan leva mitt liv*. En kartläggning i Ovanåker, Bollnäs och Söderhamn om ungdomars livsutrymmen och begränsningar i deras vardag och under skoltiden. Gävle: Länsstyrelsen Gävleborg.
- Jönsson, Anders & Scaramuzzino, Roberto. (2016). *Samverkan mellan stat, region och civilsamhälle för nyanländas etablering*.
- Länsstyrelsen Östergötland. (2011). *Våga göra skillnad : en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*. Linköping: Länsstyrelsen Östergötland.
- Lorentz, Hans (2013). *Interkulturell pedagogisk kompetens: integration i dagens skola*. Lund: Studentlitteratur
- Metro. (2017). Unga afghaner avslutar sittstrejken. Hämtad 2018-01-25, från <https://www.metro.se/artikel/unga-afghaner-avslutar-sittstrejken-xt>
- Migrationsverket. (2016). Rättsligt ställningstagande angående säkerhetssituationen i Afghanistan - SR 59/2016. Hämtad 2018-01-22, från

<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40195>

Migrationsverket. (2017). Beslutsstopp för ärenden där flickor inkommit med medicinsk åldersbedömning. Hämtad 2018-02-12, från <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2017/2017-12-07-Beslutsstopp-for-arenden-dar-flickor-inkommit-med-medicinsk-aldersbedomning.html>

NSD. (2017). Eleverna sittstrejkar mot utvisningar. Hämtad 2018-01-22, från <http://www.nsd.se/nyheter/lulea/eleverna-sittstrejkar-mot-utvisningar-nm4643905.aspx>

Regeringen. (2016). Avtal mellan Sverige och Afghanistan om återtagande från <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/10/avtal-mellan-sverige-och-afghanistan-om-atertagande/>

Regeringskansliet. (2015a). Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande. Hämtad 2018-01-25, från <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/>

Regeringskansliet. (2015b). Tal av statsminister Stefan Löfven vid manifestationen för flyktingar. Hämtad 2018-01-21, från <http://www.regeringen.se/tal/2015/09/tal-av-stefan-lofven-vid-manifestationen-for-flyktingar-den-5-september/>

Regeringskansliet. (2017a). En ny möjlighet till uppehållstillstånd för ensamkommande. Hämtad 2018-01-17, från <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/11/en-ny-mojlighet-till-uppehallstillstand-for-ensamkommande/>

Regeringskansliet. (2017b). Frågor och svar: Lag och förordning om identitetskontroller vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet. Hämtad 2018-01-25, från <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/12/fragor-och-svar-lag-och-forordning-om-identitetskontroller-vid-allvarlig-fara-for-den-allmanna-ordningen-eller-den-inre-sakerheten-i-landet/>

Regeringskansliet. (2018). Ny möjlighet till uppehållstillstånd. Hämtad 2019-02-04, från <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/01/ny-mojlighet-till-uppehallstillstand/>

Regeringskansliet. (ua). Lagrådsremiss. Hämtad 2018-02-04, från <http://www.regeringen.se/rattsdokument/lagratsremiss/>

Riksrevisionen. (2017). *Lärdomar av flyktingsituationen hösten 2015 : beredskap och hantering*. Stockholm: Riksrevisionen.

Rättsmedicinalverket. (2016). Medicinska åldersbedömningar. Hämtad 2018-01-20, från <https://www.rmv.se/verksamheter/medicinska-aldersbedomningar/>

SFS (2015:1073) Lag om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet.

SFS (2016:752) Lag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

SFS 2017:193 Förordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

SKL (2016) *Åtgärda fel i statlig ersättning för ensamkommande barn*. Hämtad 2017-11-07, <https://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/nyheterbarnochunga/arkivbarnochungasocialtjanst/atgardafelistatligersattningforensamkommandebarn.11004.html>

SKL (2017) *Nya ersättningar asyl- och flyktingmottagande*. PM Sveriges Kommuner och Landsting. Hämtad 2017-11-07, från <https://skl.se/download/18.423b16a615bc92dffa3100e/1493902000120/Nya->

[ers%C3%A4ttningar-mottagande-ensamkommande-barn-unga.pdf](#)

Statistiska centralbyrån. (2018). Ensamkommande flyktingbarn efter kön, ålder och medborgarskap. År 2002-2016. från

http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101P/Ensamkommande/?rxid=6294b813-6347-4fe5-b61a-7971f64fb83a

Svenska Dagbladet. (2016). Ensamkommande lockas in i heroinmissbruk från

<https://www.svd.se/polisen-larmar-ensamkommande-anvander-heroin>

Svenska Dagbladet. (2017a). C: Regeringens förslag om ensamkommande brister. Hämtad 2018-02-05, från <https://www.svd.se/centern-de-ensamkommande-fortjanar-en-battare-losning>

Svenska Dagbladet. (2017b). Trots C-kritik – regeringen driver frågan vidare Hämtad 2018-02-05, från <https://www.svd.se/c-stodjer-inte-regeringens-forslag-om-ensamkommande>

Svensson, Lotta. (2006). *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Linköping: Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet.

Sveriges radio. (2017a). Socialstyrelsen kartlägger efter flera självmord bland ensamkommande. Hämtad 2018-01-22, från

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6629690>

Sveriges radio. (2017b). Tendens – kortdokumentär "Den överflödiga idealisten". Hämtad 2018-01-22, från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/894400?programid=3381>

Sveriges radio. (2017c). Vetandets värld: Att mäta ett barn – om medicinska åldersbedömningar. Hämtad 2018-02-12, från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/778891?programid=412>

Sveriges radio. (2018a). Faror i Kabul stoppar utvisningar. Hämtad 2018-02-12, från

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6873682>

Sveriges radio. (2018b). Hotellattacken i Kabul: Riktade in sig på utlänningar. Hämtad 2018-02-12, från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6866624>

Sveriges radio. (2018c). Medicinska åldersbedömningar - vad är det vi mäter? Hämtad 2018-02-05

Sveriges radio. (2018d). Säkerhetsläget i Afghanistan har försämrats. från

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6872452>

SVT. (2018). Agenda "Massiv kritik mot ålderbedömningar". Hämtad 2018-02-12, från

<https://www.svtplay.se/video/16567506/agenda/agenda-14-jan-21-15?start=auto&tab=2018>

SVT Nyheter. (2017a). L och KD säger nej till regeringens förslag om ensamkommande. Hämtad 2018-02-05, från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/l-och-kd-sager-nej-till-regeringens-forslag-om-ensamkommande>

[om-ensamkommande](#)

SVT Nyheter. (2017b). Sittstrejken på medborgarplatsen flyttar igen. Hämtad 2018-01-25, från

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/sittstrejken-pa-medborgarplatsen-flyttar-till-city>

Sydsvenskan/TT Nyhetsbyrån. (2018). Ännu inget C-stöd för regeringens förslag. från

<https://www.sydsvenskan.se/2018-01-23/annu-inget-c-stod-for-regeringens-forslag>

Söderhamns kommun. (2016a). Integrationsprojekt 2016. Hämtad 2017-11-07, från

<http://www.soderhamn.se/omsorgochstod/ekonomiforsorjninggodman/stipendierochfonder/integrationsprojekt.4.2b8793db1541a5f591fdab86.html>

Söderhamns kommun. (2016b). Miniprojekt får medel för integration. Hämtad 2017-09-29, från

<http://www.soderhamn.se/kommunochpolitik/nyhetsarkivkommunochpolitik/nyheterkommunopolitik/miniprojektfarmedelforintegration.5.31d50aae1549b21f98258f1f.html>

Söderhamns kommun (2016c) Handlingsplan

Söderhamns kommun. (2017). Unik användning av integrationsmiljoner. Hämtad 2017-11-06, från

<http://informationsoderhamn.se/kommunochpolitik/nyhetsarkivkommunochpolitik/nyheterkommunopolitik/unikanvandningavintegrationsmiljoner.5.475f9f0b15a5ae742ad54a27.html>

Uppsala Nya Tidning. (2016). "Ensamkommande som driver omkring är ett problem". Hämtad 2018-01-22, från <http://www.unt.se/nyheter/uppsala/ensamkommande-som-driver-omkring-ar-ett-problem-4111115.aspx>

Vallström, Maria & Vallström, Mikael (red.). (2017). *Ett låst land eller en öppen famn? Mottagande och integration av ensamkommande flyktingbarn i Nordanstig och Söderhamn*. Söderhamn: Hälsinglands utbildningsförbund.

Vallström, Mikael (2011). *Att återerövra framtiden. Småstaden, ungdomarna och demokratins möjligheter*. Lund: Nordic Academic Press.

Vi står inte ut. (2018). Om. Hämtad 2018-01-25, från

https://www.facebook.com/pg/vistarinteut/about/?ref=page_internal

Bilaga 1: Utvärdering av miniprojekten

Hälsinglands
Utbildningsförbund

Särskild granskning av två miniprojekt för integration i Söderhamns kommun: *Stronger* och *Hästen som integration*

Sara Helmersson, FoU Hälsingland, januari 2018

Introduktion

Bakgrund och utvärderingsuppdrag

Under 2016 beslutade Söderhamns kommun att fördela 15 miljoner kronor, av de statliga integrationspengarna, som bidrag till miniprojekt som främjar integration i såväl kommunal som i civilsamhällets regi. Projekt med tydlig lokal förankring som handlade om direkta möten mellan människor prioriterades (Söderhamns kommun, 2016b). 64 ansökningar inkom och totalt beviljades medel till 60 integrationsprojekt (Söderhamns kommun, 2017c).

FoU Hälsingland fick under våren 2017 en förfrågan om att genomföra en mindre utvärdering av satsningen. Man kom överens om att fokusera på två av projekteten: *Stronger* och *Hästen som integration* (hädanefter Hästprojektet). Detta eftersom dessa två projekt tydligt inkluderade gruppen ensamkommande ungdomar. I uppdraget ingick att intervjua ansvariga samt minst en deltagare inom respektive projekt. Utvärderingsuppdraget handlade om att undersöka projektens effekter i form av exempelvis förändrat utbud och organisering i föreningarna, huruvida nya idéer sprungit ur projekten, om deltagandet genererat nya kontakter mellan deltagare och personer som bott i Sverige i mer än 10 år och/eller fortsatt föreningsaktivitet för deltagarna. Vidare syftade den till att undersöka hinder respektive vad som eventuellt möjliggjort integration i projekten.

Utvärderingens genomförande, metod och material

Jag som fick i uppdrag att genomföra miniutvärderingen heter Sara Helmersson och jag är verksam som forskare vid FoU Hälsingland. I mitten av augusti 2017 hade jag vid flera tillfällen mejl- och telefonkontakt med en anställd på Söderhamns kommun, med god inblick i de olika miniprojekten (samma tjänsteperson hade tidigare intervjuats av en kollega på FoU Hälsingland). Via tjänstepersonen fick jag ta del av Strongers och Hästprojektets projektansökningar/beskrivningar. Jag fick även uppgifter till kontaktpersoner för projekten. Under andra halvan av augusti tog jag en första kontakt med nyckelpersoner i *Stronger* och Hästprojektet. Nyckelpersonerna fick i sin tur rekrytera ett par deltagare. En handfull intervjuer bokades in. Under en vecka i början av september genomförde jag sju intervjuer med sammanlagt elva personer, varav fem killar/män och sex tjejer/kvinnor. Som stöd vid intervjuerna använde jag ett frågeformulär (se Bilaga 1). Intervjuerna genomfördes i Bildas lokaler i centrala Söderhamn, på ett stödboende och ett hem för vård eller boende (HVB) på Tallvägen och på Söderhamnsortens ryttarförening (SORF). Det insamlade materialet är jämnt fördelat mellan de två projekten. Jag genomförde tre intervjuer med sex personer som är kopplade till *Stronger* och fyra intervjuer med fem personer som är kopplade till Hästprojektet. Samtliga inbokade intervjuer genomfördes, ibland med fler personer än jag hade räknat med. Det blev inga avbokningar men vid ett tillfälle uteblev en av ungdomarna som jag hade avtalat tid med. Eftersom jag befann mig på en plats där flera hade varit involverade i Hästprojektet tog jag tillfället i akt och bad om att få intervjua dels en boendestödjare som hade deltagit på plats i stallet, dels en av Hästprojektets deltagande ungdomar. Efter dessa två enskilda intervjuer fick jag telefonkontakt med ungdomen som jag egentligen skulle ha träffat. Då hen var på väg tillbaka till boendet kunde intervjun genomföras om än vid en senare tidpunkt än planerat. Samtliga sju intervjuer bandades efter inhämtat samtycke. Vissa delar av intervjuerna har jag sammanfattat skriftligen medan andra har transkriberats ord för ord då jag bedömt att det rört sig om (potentiellt) centrala citat. Jag har alltså lyssnat genom samtliga bandupptagningar

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

noggrant och antecknat allteftersom samt lyssnat flera gånger när jag skrivit ut ordagrant. I rapporten är korta citat markerade med hjälp av citattecken i löpande text och längre citat med hjälp av indrag/blockcitat.³⁹

Intervjuerna varade mellan 15 minuter och 60 minuter. Den kortaste intervjun är en enskild intervju med en ensamkommande ungdom som bott mindre än två år i Sverige. Ungdomen hade bara deltagit en gång och svarade relativt kortfattat på mina frågor. De två längsta intervjuerna är två gruppintervjuer där flertalet intervjupersoner är etniskt svenska nyckelpersoner från Söderhamns kommun, SORF, Stronger och Bilda. Sammanlagt blev det drygt 255 minuters ljudupptagning och genomsnittintervjun var 37 minuter lång.

Nedan har jag gjort en sammanställning av intervjumaterialet. Där framgår antal intervjuer och intervjupersoner (IP), deras position/roll inom respektive förening/verksamhet, längd på intervjuerna och hur många intervjupersoner som fanns med vid varje intervju.

Sammanställning av intervjuer och intervjupersoner

PROJEKT	POSITION/ROLL	LJUDUPP- TAGNING (MIN)	ANTAL IP
Stronger	Ansvarig för ljud och ljus (hädanefter "Teknikansvarig") Teaterledare (hädanefter "Teaterledare 1") Skådespelare (hädanefter "Skådespelare 1")	57,57	3
Häst- projektet	Personal på boende för ensamkommande ungdomar, Söderhamns kommun (hädanefter "Boendestödjaren")	23,03	1
Häst- projektet	Deltagande ungdom (hädanefter "Deltagare 1")	15,15	1
Häst- projektet	Deltagande ungdom (hädanefter "Deltagare 2")	23,32	1
Stronger	Ansvarig för verksamhetsområde kultur på Bilda (hädanefter "Bilda-representanten")	50,28	1
Häst- projektet	Ridlärare på SORF (hädanefter "Ridläraren") Samordnare på Enheten för ensamkommande, Söderhamns kommun (hädanefter "Initiativtagaren")	51,05	2
Stronger	Skådespelare/teaterledare (hädanefter "Teaterledare 2") Skådespelare (hädanefter "Skådespelare 2")	35,09	2
		= 255,46 (4,2 h)	11 IP totalt

³⁹ I samband med rapportens färdigställande mejlades rapporten till nyckelpersonerna i studien och de gavs möjlighet att inkomma med eventuella tillägg/rättelser.

Miniprojekten i korthet

Stronger

Stronger är en etablerad teatergrupp som består av ett drygt tiotal ungdomar. De flesta tillhör kategorin ensamkommande ungdomar/barn utan vårdnadshavare och kommer från exempelvis Afghanistan, Syrien och Somalia. Gruppen har funnits sedan 2014 och har sedan starten främst vänt sig till ensamkommande ungdomar, både killar och tjejer (men killarna är i klar majoritet). Under åren har teatergruppen haft viss genomströmning av ensamkommande medan en kärntrupp består. Det har även funnits, ett mindre antal, svenskfödda ungdomar i gruppen. Teatergruppen Stronger är ansluten till studieförbundet Bilda. Gruppen träffas och gör teaterövningar varje måndag. Under flera år har ensemblen turnerat och spelat en rad föreställningar både i och utanför Gävleborgs län.

Enligt projektansökan söktes projektmedel för att under hösten 2016 kunna spela upp en av gruppens föreställningar för skolor i Gävleborgs län samt få möjlighet att arbeta fram en ny föreställning. I ansökan framgår att teatergruppen består av "ensamkommande ungdomar". Syftet med projektet beskrivs som att ungdomarna ska ges möjlighet att bearbeta tidigare upplevelser, "växa" och lära sig svenska, liksom att publiken ska få en ökad förståelse för icke svenskfödda. Den förväntade effekten beskrivs som "integration för alla inblandade". Genom Bilda ansökte teatergruppen om 213 8000 kronor till ledararvode, förlorad arbetsersättning, mat och logi, hyra av teknisk utrustning, materialkostnad samt kläder och rekvisita. Projektet tilldelades 113 800 kronor (de 100 000 kronor som ansökts för förlorad inkomst beviljades inte).

Hästen som integration

Hästen som integration initierades av Enheten för ensamkommande, Söderhamns kommun, och genomfördes i samarbete med Söderhamnsortens ryttaförening (SORF). Enligt projektansökan var syftet med projektet att genom ridsport möjliggöra för ensamkommande flyktingbarn att integreras i det svenska samhället och komma in i svenskt föreningsliv. Pengar söktes till ridskoleavgift till SORF för sex tillfällen samt en summa som skulle täcka lön till två medföljande personal. Projektet tilldelades 17 716 kronor (den ansökta summan var 17 760 kronor). Genom satsningen fick ensamkommande ungdomar på ett par kommunala HVB- och stödboenden möjlighet att prova på ridning samt göra i ordning och umgås med hästarna i stallet. Det var ingen fast grupp utan ungdomarna fick anmäla sitt intresse inför varje gång. I intervjuerna framkommer att någon ungdom enbart var med vid ett tillfälle medan några andra deltog flera gånger. Det var fler pojkar än flickor som deltog i projektet. I samband med intervjun med två företrädare från hästprojektet fick jag ta del av en kortfattad skriftlig dokumentation som handlade om hur många ungdomar som deltagit i projektet. Av denna framgår att vid två av tillfällena deltog fyra ungdomar, vid två andra deltog fem ungdomar och vid ett tillfälle deltog nio ungdomar (maxantalet var satt till tio ungdomar). Det framgår dock inte hur många *olika* ungdomar som deltagit.

Personal på boendena skjutsade ungdomarna till och från ridskolan, och fanns också med på plats på ridhuset tillsammans med Ridläraren och övrig stallpersonal. Projektet pågick under fem söndagseftermiddagar mellan september och november 2016. Anledningen till att det blev fem och inte sex tillfällen är att inga deltagare infann sig på ridskolan vid det första inbokade datumet (återbudet från boendet kom helt enkelt för sent när hästarna redan vara ordningsgjorda).

Uppskattade projekt med positiva effekter på individnivå: Men hur blev det med integrationen? De två granskade projekten tycks i stora drag ha fortlöpt enligt ursprunglig projektplan utan större avvikelser eller tillägg och den övergripande bilden är att *Stronger* och *Hästprojektet* uppfattas som viktiga och uppskattade av alla inblandade. I den första halvan av utvärderingen kommer jag i två avsnitt att presentera några av respektive projekts centrala vinster. Det första avsnittet har jag valt att kalla "Gemenskap, glädje & språkinläring genom teater" och det andra "Att ha kul och övervinna rädsla genom samvaro med hästar". I den andra halvan av utvärderingen kommer jag att föra fram ett par lärdomar som går att dra av projekten och försöka svara på frågan huruvida projekten kan sägas ha uppfyllt det mer övergripande integrationsmålet.

Gemenskap, glädje & språkinläring genom teater

Stronger-satsningen framstår som rakt genom lyckad. Projektet hade ett tydligt upplägg och samtliga jag har talat med uttrycker att arbetet löpt enligt planerna. Enligt de intervjuade nyckelpersonerna ansöktes medel för att kunna spela *Strongers* föreställning – *Inte rasist men* – på Söderhamns teater för kommunens sjunde, åttonde och nionde-klassare under en vecka. Kommunens kommunala högstadieskolor bjöds in till föreställningen, som var kostnadsfri. Med hjälp av projektmedlen, anordnades gratisbussar för upphämtning och skjuts av elever och lärare till högstadieskolorna i Bergvik, Vågbro och Ljusne.⁴⁰ Medlen möjliggjorde också inköp av nödvändig rekvisita och utrustning.

Teaterledare 1 sammanfattar veckan som "en dundersuccé". De framgångsfaktorer som nämns i intervjuerna är bland annat tid, engagemang och styrka från ledare, att gruppen är trygg och kontinuiteten över tid. Ensemblen har fått mycket positiv respons efter föreställningen, såväl från publiken på plats (dvs. lärare och elever) som från människor som kommer fram "på stan" i efterhand och berömmar samt skickar mejl. Skådespelare 1 beskriver den positiva responsen på följande vis:

Ja att den [föreställningen] är väldigt stark och bra tycker dom och dom som hade sett den när vi började från början dom tyckte att det var, att vi hade utvecklats mycket och att det hade blivit mycket bättre att stå på scenen och lika har vi utvecklats med språket faktiskt. Det är vad jag kommer ihåg.

(Skådespelare 1)

Teknikansvarig inom *Stronger* menar att publiken genom föreställningen får se att ungdomarna kan, att de är skådespelare och mer än mediala bilder och fördomar om invandrarkillar som brottsbenägna. Bilda-representanten menar att teatern är "en plattform för skådespelarna, få integreras och göra någonting".

Föreställningen är efterfrågad och både ledare och skådespelare berättar att de ofta får nya förfrågningar i samband med en spelad föreställning. Teaterledare 1 säger att "när vi har kört en föreställning [...] skulle jag kunna stå och boka hur många spelningar som helst".

I *Stronger*-intervjuerna hörs enbart positiva röster, både från skådespelar- och ledare, om vad

⁴⁰ En viss avvikelse i förhållande till projektplanen är att det i ansökan står att teatergruppen ville nå ut med föreställningen till *länets* skolelever men i intervjuerna är det veckan på Söderhamns teater och föreställningar för kommunens högstadieskolelever som ges fokus. I intervjuerna framgår att gruppen gjort olika turnéer och gett föreställningen på andra håll i Gävleborgs län, samt utanför länet, men dessa föreställningar tycks inte ha varit en del av miniprojektet.

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

medverkan i teatergruppen ger. Skådespelare 2 uttrycker att:

Teater och så, är väldigt mycket för mig så för, jag tror för alla som kommer här i gruppen och så. Vi har mycket olika så. Vi är en familj och vi, alltså, vi har alltså en aktivitet, teater. Vi gör mycket, alltså glädje, alltså, ger glädje till varandra alltså så där. För mig är det väldigt mycket. Det är så. Jag tappar väldigt mycket stress så när jag kommer, och jag känner mig jätteglad alltså ja. Det är mycket alltså för mig [IP menar att teatern ger mycket, min anm.]”

(Skådespelare 2)

I citatet ovan tar Skådespelare 2 upp flera vinster med att vara med i gruppen: den goda sammanhållningen, sammanhanget och stödet, samt att det är avstressande att spela teater och att det skänker glädje. Även Skådespelare 1 uttrycker, i en annan intervju, liknande förtjänster: för mig är det ju, jag tycker att det är väldigt, vi är ju som en familj så vi kommer hit och har roligt och samtidigt så lär vi oss jättemycket och ja, utvecklar med språket och ja det är allt som, ja det är allt som är viktigt som jag tänker.

(Skådespelare 1)

Liksom skådespelarna ovan, liknar även teaterledarna stödet inom gruppen vid en ”familj” (jfr. Vallström & Vallström, 2017). Teaterledare 1 berättar dessutom att Stronger har en grupp på Facebook som fungerar som ett stöd när någon av skådespelarna har det tufft. Det kan röra sig om ett utvisningsbeslut eller att någon har blivit dåligt bemött. Även Teaterledare 2 lyfter fram stödet och gemenskapen, som hon menar bygger på att alla tycker det är roligt och kommer av fri vilja:

Jag tycker också det är väldigt roligt att vara med, just för att alla gör det för att de vill det och kommer hit varje måndag och inte bara så här ’ah vi måste gå’ utan alla vill komma [Skådespelare 2 håller med]. Alla som vill komma kommer, så då är det ju bara folk som är här med positiv inställning [Skådespelare 2 hummar jakande] och ibland är man trött men då som du sa, vi är som en familj liksom det blir en härlig gemenskap och man får vara med och stötta varandra om det är någonting och så där och sen inom, när man spelar teatern få man ju också, om man har någonting som tynger en så kan man liksom koppla bort en liten stund och bara vara någon annan och spela lite teater.

(Teaterledare 2)

Ytterligare en vinst som samtliga intervjupersoner tar upp är att deltagarna i Stronger får möjlighet att träna svenska och utvecklas språkligt. Ungdomarna är från olika länder och svenska uppges vara det gemensamma språket som de får möjlighet att öva tillsammans med varandra och med de båda teaterledarna och den teknikansvariga personen (som har svenska som modersmål). Detta illustreras nedan genom en intervjusekvens från intervjun med Teaterledare 2 och Skådespelare 2:

Teaterledare 2: Det känns väldigt givande och så just, ni är från olika länder också. Ofta pratar ni typ arabiska med varandra eller

Skådespelare 2: persiska

Teaterledare 2: persiska är det och, men då förstår inte alla så det blir ju så att alla blir tvingade att prata svenska också. Så det är ju ett extra sätt att lära sig svenska och umgås allihop

Skådespelare 2: ja det är jätteviktigt

Min sammantagna bedömning är att de syften som står utskrivna i ansökan om att ge ungdomarna i Stronger möjlighet att bearbeta sina erfarenheter, växa och utveckla svenska

språket har uppnåtts genom projektet.

Att ha kul och övervinna rädsla genom samvaro med hästar

Liksom Stronger omtalas även Hästprojektet i positiva ordalag. Boendestödjaren, Initiativtagaren och Ridläraren lyfter fram att satsningen varit uppskattad av ungdomarna. Initiativtagaren säger att hon bara fått till sig det positiva och att ungdomarna tyckt att det var roligt. Boendestödjaren, som varit med i stallet ett par gånger, säger att ungdomarnas respons kan sammanfattas som "kul men kallt". Hon fortsätter:

Det vart ju en väldig glädje, det vart ju något att se fram emot och dom kom ut fast det var kallt. Så för ungdomarna upplevde jag att det var jättebra och att dom, så jag kan inte säga att det fanns nåt negativt med det.

(Boendestödjaren)

Även de två deltagare i Hästprojektet, som jag har pratat med, kommer med positiva omdömen. "Jättebra" är ett adjektiv som återkommer i intervjuerna. Deltagare 2 bekräftar bilden av att det varit lite väl kallt och menar att det bättre om kursen gått under sommaren men säger samtidigt: "Jag tycker att det var jättebra, det var jättebra träning så jag gillar att träna med hästarna, rida med hästarna". Båda deltagarna uttrycker att de gärna hade velat vara vid fler tillfällen och även Boendestödjaren menar att det hade varit bra med en något längre kurs. Då det första tillfället brann inne och övriga tillfällen inte var fulltecknade kan jag här identifiera ett visst glapp som möjligen hade kunnat överbryggas genom en bättre förankring och mer information om projektet till de boende ungdomarna.

Innan ridlektionen fick ungdomarna, med hjälp av Ridläraren och hennes kollegor, tillbringa tid med hästarna i stallet och förbereda dem inför lektionen. De tre intervjupersonerna, som intervjuats utifrån sin ledarposition – talar unisont om att det varit själva kontakten och samvaron med hästarna – "guset" – snarare än att göra i ordning och sedan ta en ridlektion som utgjort den största vinsten. Initiativtagaren pratar om "grön terapi" och hon betonar att det är "vetenskapligt bevisat att[...] stresshormonerna minskar i kontakten med djur". Boendestödjaren säger att "jag upplevde att alla tyckte det var roligt att umgås tillsammans med hästarna". Hon återkommer i intervjun till att det var bra att ungdomarna fick möjlighet att göra ordning hästen och "verkligen hålla på och greja med dom och pyssla och bekanta sig med dom och umgås med dom i stallet" inför lektionen. När jag frågar om vad det innebär att "umgås" förtydligar hon på följande sätt:

Borsta dom och pussa på mulen och sadla och bli rädd när dom frustar och [hon skrattar] och skrapar med en hov och de vart ju väldigt 'hoooo' [härmar en skrämmd ungdom] och så liksom blev det skratt och stoj och jätteroligt liksom och jättespännande och så. Egentligen så upplevde nog jag att det var mer skoj i stallet än på hästryggen även om dom var jättegla på hästryggen också så var det mer... liksom uppleva i stallet så för att då fick dom ju lära känna hästen lite också, så det var inte bara att åka omkring på dom.

Samtliga intervjupersoner i Hästprojektet tar på olika sätt upp närvaron av rädsla och detta bekräftas också i den film som Söderhamns kommun (2017a) sammanställt om några av de olika miniprojekten, däribland *Hästen som integration*. Ibland kopplas rädslan samman med den kraft som kommer när en deltagande ungdom fått chans att övervinna sina rädslor. Initiativtagaren uttrycker att "mötet [...] med de här stora djuren, en del som var så himla rädda, att få liksom utmana sig själv, möta någonting nytt". Ridläraren säger att vissa är "väldigt väldigt rädda när de

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

kommer” och att det kan ta tid innan dom ”kan slappna av”. Deltagare 2 berättar att hon inte hade någon tidigare erfarenhet av hästar och det framkommer att hon till en början var rädd: När vi börjar först det var jättestressad eftersom jag blir, jag var jätterädd, att därför, kanske jag ska ramla på golvet eller nånting efter det gick bra

(Deltagare 2)

Sammantaget tycks samvaron med hästarna ha bidragit med glädje för de deltagande ungdomarna samt möjliggjort för ungdomarna att växa genom att utmana sina rädslor. Och projektens integrationsmål då?

Integration är ingen enkel fråga. I detta avsnitt kommer jag att diskutera och problematisera att intervjuerna pekar mot att inget av projekten har genererat mer än ytliga kontakter mellan deltagare (dvs. ensamkommande ungdomar) och svenskfödda samt att deltagarna inte har blivit fortsatt engagerade i föreningarna Bilda och SORF.

Inga nya kontakter med svenskfödda

I rapporten *Ett låst land eller en öppen famn*, under redaktion av Vallström och Vallström (2017) framkommer att många ensamkommande ungdomar har en önskan om att träffa fler svenskfödda, speciellt ungdomar, men att det är svårt. Denna bild bekräftas i mina intervjuer med t.ex. Initiativtagaren, Boendestödjaren och inte minst i den enskilda intervjun med Deltagare 1 som uttrycker:

Jättegärna jag vill träffa svenska ungdomar men jag vet inte hur man gör liksom, det gärna jag vill, kanske... går till rida hästen, träffa där, kommer ungdomar, sen i klass, jobba tillsammans, kanske vi träffas, annars jag kan inte träffa svenska ungdomar, det är jättesvårt, jag går i skolan, bara komma hit och träffa personalen, prata med ensamkommande [på boendet]

(Deltagare 1)

Många av intervjupersonerna betonar att för att integration ska lyckas så måste människor av olika härkomst samlas kring ett gemensamt intresse. Idrott lyfts många gånger fram som ett bra sätt att mötas ’över gränserna’ och som en väg till integration mellan nyanlända och svenskfödda. Bland de miniprojekt som fått pengar av Söderhamns kommun ligger fokus inte sällan på just olika idrottsaktiviteter (se även Söderhamns kommun, 2017a). Fotbollens centrala position som dels faktisk sysselsättning för ensamkommande ungdomar, dels lösning på integrationsproblem, framkommer i Vallströms och Vallströms (2017) forskningsrapport. I en utvärdering av ett samverkansprojekt mellan Region Skåne, Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen och NÄTVERKET idéburen sektor Skåne, som syftar till att utveckla aktiviteter till de etableringsplaner som Arbetsförmedlingen upprättar ihop med nyanlända visar Jönsson och Scaramuzzino (2016) att idrott, såsom fotboll, ridning och bordtennis, är den typ av aktivitet som tar emot flest deltagare (långt fler än t.ex. språkträning).

Merparten av de sammanlagt tolv personer som jag har pratat med lyfter fram betydelsen av *fotboll*, men även annan lagidrott såsom innebandy och volleyboll. I praktiken leder dock inte engagemang i en fotbollsklubb per automatik till att de ensamkommande ungdomarna knyter mer varaktiga relationer med svenskar. Skådespelare 1 berättar till exempel att han spelade fotboll när han först kom till Sverige och att han hejar fortfarande när de ses men det framkommer att han inte är kompis med någon av de gamla lagkamraterna. Likaså berättar Initiativtagaren om en kille, som hon haft kontakt med, som började spela fotboll i syfte att träffa svenskar. Initiativtagaren berättar att killen blev ”förtvivlad” då han deltog men utan att bli

"insläppt i gemenskapen". Ytterligare en dimension är att *en* idrottsförening i kommunen tycks ha samlat en stor andel utrikesfödda i sin förening, något som inte underlättar chanserna att lära känna svenskfödda.

Om integration i detta sammanhang ska förstås i termer av nya stadigvarande kontakter mellan ensamkommande och svenska ungdomar/majoritetssamhället så går det att konstatera att de granskade projekten i den meningen inte bidrar till en ökad integration. Deltagare 1 i Hästprojektet berättar exempelvis att han inte träffade några svenskfödda ungdomar när han var på ridskolan, bara personalen, som var flera stycken, och att han inte träffat någon av dem sedan dess. På samma sätt svarar Skådespelare 1 "faktiskt inte, nä" när jag frågar honom om nya kontakter med "svenskar" och Teaterledare 1 fyller i att det inte blir så eftersom de inte har svenskfödda i teatern. Däremot menar hon att skådespelarna möter svenskar som kommer fram efter föreställningar och hon lyfter fram att de blir lite av lokalkändisar och blir igenkända "på stan". Teaterledare 1 menar att "Det har varit dåligt med integration på det viset" eftersom det passade så bra med ensamkommande i pjäsen *Inte rasist men*.

Mixade grupper och icke-separata 'rum'?

Flera av intervjupersonerna från Stronger/Bilda tar emellertid upp att det hade varit bra med en mer blandad teatergrupp för att öka integration *inom* Stronger. Samtidigt betonas att integration inom Stronger aldrig varit syftet med just detta projekt. Teknikansvarig och de två teaterledarna pratar om att de vill ta det hela vidare och satsa på att få med fler svenskar i gruppen i ett "nästa steg".

Likaså lyfter flera intervjupersoner inom Hästprojektet fram att det hade varit önskvärt om ungdomarna hade kunnat gå ridkursen ihop med svenska ungdomar och/eller att kursen hade genomförts en dag med fler människor och aktivitet i stallet. Ett förslag som framförs är att det möjligen varit lämpligare med vardagar, istället för söndagar som passade bäst för ridskolan. Söndagar beskrivs som en lugn dag i stallet med relativt få människor i lokalerna. Såväl Ridläraren som Initiativtagaren menar att det kanske varit bättre om de deltagande ungdomarna kunnat få ta del av en mer genomsnittlig dag, när det är "full huggning här [på ridskolan]" (Ridläraren) och "liv och rörelse på ett annat sätt" (Initiativtagaren). Initiativtagaren menar att det hade gett bättre inblick "hur det kan se ut när man är med i föreningen". Att själva grupsammansättningen med fördel hade kunnat vara mixad framkommer bland annat i intervjun med Boendestödjaren. På en fråga om Hästprojektets effekter, såväl positiva som negativa, svarar hon:

Det är väl möjligen då hur det var utformat liksom, att dom var ganska ensamma och så och att det kanske skulle ha varit en större grupp, andra ungdomar också möjligen om det ska vara mer för att dom ska vara komma in med svenska ungdomar och så där så tror jag att det hade varit vettigare med en grupp med blandat.

(Boendestödjaren)

Utöver relationer med ledare och personal i projekten har alltså varken *Stronger* eller Hästprojektet genererat mer än flyktiga kontakter mellan deltagare och svenskfödda/personer som varit i Sverige länge. Detta kan kopplas samman med att det inte fanns några svenska deltagare i projekten. Jag vill dock betona att det tydligt framgår av respektive projektbeskrivning att så är fallet. I ansökan från Stronger går att läsa att "teatergruppen består av ensamkommande ungdomar" och Hästprojektet beskrivs som "prova-på ridning för

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

ensamkommande flyktingbarn". Med bakgrund i att utlysningen syftade till att främja integration och att kommunen gått ut med information om att miniprojekt med lokal förankring och direkta möten mellan människor prioriterades (Söderhamns kommun, 2016a, 2016b) så vore det rimligt att man från kommunens sida, i utlysningen och i själva anslagsförfarandet, hade uppmärksammat och efterfrågat en 'mixad' ansats. Här vill jag emellertid passa på att påpeka att det enkla ansöknings- och redovisningsförfarandet varit uppskattat bland de personer som jag har intervjuat och att det förmodligen gjort att fler föreningar har sökt och fått pengar vilket är bra ur ett gräsrotsdemokratiskt perspektiv.

I mina intervjuer blir det tydligt att denna frånvaro av blandade grupper även gör sig gällande i skolan. Flera av intervjupersonerna tar upp att eleverna på Introduktionsprogram (IM) Språk går i avskilda lokaler på Staffangymnasiet och att de inte 'naturligt' träffar svenskfödda elever på de nationella programmen (jfr. Vallström & Vallström, 2017). Ett utdrag ur intervjun med Deltagare 1 i Hästprojektet får illustrera upplevelsen av detta särhållande:

Vi [i IM Språk] har inte samma klass, hittar inte kontakt med svenska ungdomar, vi går i skolan bara ensamkommande bara i skolan, i min klass finns inte ungdomar, svenska ungdomar, annars jättegärna jag vill kontakt.

(Deltagare 1)

Samma sak framkommer i intervjun med den andra deltagaren, som jag har pratat med, från Hästprojektet. Hon uttrycker att:

Sen jag tror att, i skolan också, det är konstigt, vi är alla från olika länder, och jag tror om vi var med svenska människor eller någonting, svenska tjejer eller pojkar, kanske vi kunde bättre gå upp till exempel om vi var med svenska människor, vi varje gång vi måste prata svenska till vi förstår dom och vi förstår och sen vi lärde jättelätt och snabbare.

(Deltagare 2)

Flera av intervjupersonerna menar att åtskillnaden i skolan är kontraproduktiv och kommer med en rad förslag hur man genom att blanda eleverna på olika sätt skulle kunna öka integration och snabba på språkinläringen för elever som inte har svenska som modersmål. Förslag som nämns är att blanda klasserna, låta IM Språk-eleverna ha lektioner tillsammans med elever från andra program, att de kan ha lektioner i klassrum i hela huset (inte bara i sin avskilda del), ha sina skåp på samma plats som elever från andra program, liksom samma lunchtider.

Antirasistiskt arbete

I gruppintervjun med Teknikansvarig, Teaterledare 1 och Skådespelare 1 framgår att integration inom teatergruppen Stronger inte har varit det centrala. Teknikansvarig menar att föreställningen snarare väcker tankar och gör att folk tänker till. Han säger:

Målet har väl egentligen inte varit att integrera själva gruppen, utan budskapet, få folk att tänka till, det diskuteras mycket klyschor, negerboll och hela den biten liksom [---] Det är budskapet som är själva integrationen kan man säga.

(Teknikansvarig)

På ett liknande sätt framhåller Bilda-representanten att föreställningen slår hål på "sanningar" som idag sprids på sociala medier och han menar att det behövs mycket mer sådant arbete. Såväl den teknikansvariga personen som de båda teaterledarna berättar i intervjuerna att de fått höra att människor som sett föreställningen ändrat attityd och blivit mer öppna för invandrare och integration. Teaterledare 2 säger till exempel att folk fortfarande kommer fram till henne och

frågar om det inte var hon som var med i föreställningen och att den var "så fantastisk och den fick mig verkligen att tänka". Hon har även blivit kontaktad på Facebook av någon som skrev att "jag känner att jag verkligen har tänkt om liksom, jag måste börja fundera på vad man säger och hur man agerar". Teaterledare 1 och Teknikansvarig berättar att de spelat föreställningen för en pensionärsorganisation, varpå en bekants äldre släkting som tidigare uttryckt tydligt rasistiska åsikter, efter föreställningen mjuknat och oroligt undrat "hur ska det gå för pojarna?".

I samband med teaterveckan på Söderhamns teater distribuerade Teaterledare 1 ett material till kommunens inbjudna högstadieskolor. Materialet bestod bland annat av olika värderingsövningar och var tänkt att användas med eleverna inför och efter föreställningen. Hon berättar att hon själv gjorde övningarna med en av skolorna men kan i övrigt inte säga hur materialet togs emot och användes på de övriga.

Min tolkning är att Stronger, bl.a. genom föreställningen *Inte rasist men* och det medföljande materialet, sannolikt bidrar till integration genom att bemöta och slå hål på fördomar om invandrare och därigenom motverka (vardags)rasism. Det dock viktigt att betona att med nuvarande utvärderingsuppdrag och upplägg går det inte att undersöka vilka effekter och huruvida själva föreställningen (och materialet som distribuerades) i sin förlängning bidragit till integration och om publiken tillägnat sig ökade kunskaper och förståelse för icke-svenskfödda. För att svara ordentligt på frågan om effekterna av föreställningen skulle jag ha behövt samla in empiriskt material från föreställningens målgrupp, dvs. elever och lärare på berörda skolor, och följt upp huruvida och på vilket sätt föreställningen påverkat kunskap och attityder till invandring och "invandrare". Nuvarande upplägg med intervjuer med skådespelare, teaterledarna och den teknikansvariga personen ger enbart andrahandsuppgifter om detta.

Integration inom kategorin ensamkommande

Som jag nämnt tidigare är bilden som förmedlas av intervjuerna, liksom Vallström och Vallströms (2017) rapport *Ett låst land eller en öppen famn*, att många ensamkommande ungdomar vill träffa svenskar, särskilt svenska ungdomar, men att det är svårt. Flera av intervjupersonerna pratar om att just samling kring gemensamma intressen är en möjlig väg. Detta blir dock en alltför ensidig bild och en problematisering är på sin plats. Två av de fyra ungdomar som jag har pratat med uttrycker tydligt att de gärna vill träffa svenskar. Dessa två har kommit till Sverige utan vårdnadshavare under de senaste två åren och har alltså levt relativt kort tid i landet. I intervjun med Deltagare 2 framstår den främsta anledningen till hennes efterfrågan efter svenskfödda ungdomar vara är att dylikt umgänge påskyndar språkinläringen (som i sin tur ofta lyfts fram som en nyckel för utbildning och jobb).

Samtliga intervjuade ungdomar efterfrågar dock inte kontakt med svenskar och Skådespelare 1 – som kom i början av 2010-talet – betonar (tvärtom) under intervjun att det inte är viktigt med just svenskfödda vänner. Han berättar att han inte tycker att det spelar någon roll var kompisarna kommer ifrån. Han fortsätter: "så länge dom är bra och kompis så är dom kompis". Vid ett tillfälle under intervjun frågar Teaterledare 1 honom om han fått några "svenska kompisar" från tiden i fotbollslaget, varpå han svarar:

Skådespelare 1: nä, det har inte blivit så, att man har, så här riktiga kompisar utan det kanske inte jag vill det, ha heller, jag har inte tänkt på det heller men

Teaterledare 1: du är så cool i dig själv du har liksom inte

Skådespelare 1: jag har många kompisar, det räcker

Teaterledare 1: ja, men det är mest landsmän

Skådespelare 1: Ja och från andra länder ja

Utdraget är intressant och illustrativt ur flera synvinklar. För det första belyser dialogen att Skådespelare 1 inte tycker att det är ett egenvärde att ha just svenskfödda kompisar. För det andra att "ensamkommande ungdomar", liksom kategorin "invandrare", många gånger beskrivs ses som en homogen grupp när den i själva verket i allra högsta grad är heterogen och består av personer av olika kön, klass och nationaliteter. Genom teatergruppen, i Hästprojektet och på boendena möts ungdomar som kommer från och har vuxit upp i olika länder och regioner i exempelvis Afghanistan, Iran, Syrien, Eritrea och Somalia. Det sker alltså i allra högsta grad möten och integration inom gruppen ensamkommande som är inte bör underskattas. För det tredje menar jag att genom att fokusera och lyfta fram att ensamkommande/invandrare vill/behöver träffa svenskar (om än i all välmening) riskerar en att samtidigt förstärka synen att en "invandrare" är mer lyckad om denne lyckats få svenska vänner och bli "integrerad", vilket i sin tur blir ett sätt att underkänna dennes eventuella icke-svenska umgänge. Att svenskfödda vänner skulle vara bättre än invandrande/ensamkommande vänner tolkar jag som en reproduktion av (invandrarens) under- och (majoritetsvenskens) överordning.

I sekvensen ovan uppfattar jag emellertid att Skådespelare 1, som pratar bra svenska och är relativt etablerad med sysselsättning och fritidsaktiviteter, gör motstånd mot offerrollen/underordningen genom att betona irrelevansen med etniskt ursprung och bilden av att ensamkommande vill träffa svenskar. Det går också möjligen att tolka hans utsaga som en eftergift, att han väljer att säga att han inte nödvändigtvis behöver ha svenska vänner eftersom han märkt att det är för svårt.

I grund och botten tänker jag att mixade grupper i möjligaste mån borde vara utgångspunkten inom t.ex. skolans värld. Om det överhuvudtaget ska vara möjligt att uppnå integrationsmål och ökade kontaktytor mellan svenskfödda ungdomar och ensamkommande/invandrade ungdomar bör rimligen även integrationsprojekt av olika slag vända sig till båda grupperna, inte bara till den ena gruppen (dvs. ensamkommande). Den mixade ansatsen måste då finnas med redan i planeringsfasen och sedan förankras. För att undvika att det blir problem med rekrytering av svenskfödda ungdomar och att dessa så att säga undviker sammanhang med många icke-svenskar på grund av rädsla/fördomar/rasism behövs förmodligen ett kontinuerligt långsiktigt värdegrundsarbete i dessa frågor inom både skola och föreningsliv. Med detta sagt tänker jag emellertid att det viktiga är att det finns ett socialt sammanhang runt ungdomen (oavsett personernas födelseland) och att hen inte är ofrivilligt ensam, men att det inte kan vara ett egenvärde att ensamkommande ungdomar har just "svenska" kompisar.

Avsaknad av vidare föreningsengagemang: Några lärdomar

Varken de intervjuade deltagarna i Hästprojektet eller i Stronger, eller någon av de andra ungdomarna som deltog, har gjort någon 'föreningskarriär' inom SORF eller Bilda. En av ungdomarna i Hästprojektet fortsatte att rida på SORF ett tag efter att projektet avslutats men när intervjun genomförs är ingen av ungdomarna engagerad i föreningen. De två ungdomar som jag har pratat med tycks sakna kunskap om *hur* de skulle kunna fortsätta inom SORF. Deltagare 1 berättar att han bara var med en gång i projektet men säger att han tyckte om det. Han berättar att han har tidigare erfarenhet av hästar från sitt hemland men att det var väldigt annorlunda på ridskolan. Han menar att hästen inte lyssnade på honom, att den inte ville röra på sig och börja

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

gå. Han berättar vidare att han gärna velat rida fler gånger ("absolut!") men att han inte vet hur det skulle gå till och han frågar mig vad det kostar att rida. Även deltagare 2 uttrycker något liknande: "men jag vet inte hur man kan fortsätta. Jag har ingen tid, eftersom jag jobbar och går i skolan".

Nyckelpersonerna i Hästprojektet - Ridläraren och Initiativtagaren – uttrycker flera gånger under vår intervju att projektet utgjort en lyckad punktinsats men att det inte uppfyllt målet om att deltagarna skulle bli engagerade i SORF:s föreningsliv.

Ridläraren: Dom kom bara hit och så red dom och så åkte dom härifrån

Initiativtagaren: och målet var ju att naturligtvis att för att, visa föreningslivet men att det hade ju varit en stor förhoppning att någon hade velat fortsätta, just för att så är det ju, dom har ju en sån stor önskan att vilja lära känna svenska ungdomar. Nästan alla dom här ungdomarna säger att det är det som dom saknar och försöker hitta olika vägar in men att det... så är det.

Under intervjun visar både Ridläraren och Initiativtagaren prov på reflektion och självkritik, vilket exempel nedan kan illustrera:

Initiativtagaren: Ett av målen var ju det [att få in ungdomarna i föreningen] men det föll bort, men det tar man ju med sig

Ridläraren: Absolut

Ridläraren och Initiativtagaren uttrycker i intervjun att det hade varit bättre om de hade gjort en bättre uppföljning av projektet, informerat deltagarna om föreningsliv, hur man engagerar sig, möjlighet att bli volontär och så vidare. Initiativtagaren menar att det kostar relativt mycket pengar att ta ridlektioner och att de ensamkommande ungdomarna inte har tillräcklig ekonomi. Hon menar att det hade varit bra att anordna ett kurstillfälle tillsammans i slutet för att presentera hur föreningen "fungerar och vad det finns för möjligheter" och att det hade kunnat bli ett sätt för ungdomarna att på ett smidigt sätt komma med i föreningen – kanske stå i kiosken eller hjälpa till på tävlingar – även om de kanske inte kunde ha råd med ridkurs. Ridläraren håller med och säger att det hade varit bra med något sådant i slutet eftersom de saknar "referensramar" i början då allt är nytt och att det är lätt att missa info då. Ridläraren tar också upp att det hade varit bra med stallvärdar med uppgift att lotsa och ta hand om nya ungdomar för att undvika att de hamnar utanför gruppgemenskapen.

Ett par avslutande reflektioner

Det är nu dags att runda av och lyfta blicken framåt. Den kommunanställda tjänsteperson som jag var i kontakt med i början av processen och som också en kollega tidigare varit i kontakt med, tar ett helhetsgrepp över satsningen och uttrycker att det blivit bra verksamhet för de pengar som kommunen valt att fördela till sextio miniprojekt för integration. Tjänstepersonen lyfter fram att satsningen möjliggjort för föreningar, som tidigare inte tänkt i banor kring integration, att "öppna upp dörren" och välkomna en ny målgrupp med personer som relativt nyligen kommit till Sverige. Arbetet kräver ansträngning men ger ännu mer tillbaka. I de föreningar där verksamheten med 'nysvenskar' kunnat leva vidare har det blivit ett lyft, menar tjänstepersonen. Han betonar att det nu är viktigt att ta vara på de positiva de erfarenheter och lärdomar som projekten genererat och alla engagerade personer, att helt enkelt "rida på vågen". Han menar att man nu behöver ta ett steg till, så att arbetet blir "mer uppstyrt, så att det normaliseras.

Avslutningsvis lyfter tjänstepersonen behovet av ett fortsatt utbyte mellan föreningar, samverkan

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

och regelbundna möten både mellan föreningar och exempelvis kommunala boenden för ensamkommande. Tjänstepersonens hållning delas för övrigt av den lokala integrationsordnaren som citeras på följande vis i olika artiklar på kommunens hemsida: "Miniprojekten var starten på mycket nytt. Nu går vi in i nästa fas och bygger vidare från den nivå vi nått" (Söderhamns kommun, 2017c) och "Nu går vi in i nästa fas, utan statliga pengar. Vi bygger vidare från den nivå vi nått. Vi gör det på bred front. Utmaningen antar vi med kunskapen från miniprojekten att vi vill, vi kan och förmår lyckas tillsammans" (Söderhamns kommun, 2017b). Miniprojekten kan beskrivas som ett betydelsefullt initiativ från Söderhamns kommun som bidragit till att en betydligt större del av civilsamhället blivit engagerat och fått upp ögonen för frågan och utvecklat sina verksamheter, vilket gagnat såväl deltagare som föreningarna/verksamheterna själva. För att ta arbetet vidare, uppnå integration mellan svenskfödda och utrikesfödda och på ett mer varaktigt sätt inkludera ensamkommande ungdomar och andra personer som relativt nyligen kommit till Sverige, i föreningslivet på lokal nivå krävs ett mer långsiktigt arbete. Utvärderingen av de två miniprojekten visar att flera lärdomar har dragits och att det finns ett stort intresse bland de inblandade att arbeta vidare. Med utgångspunkt i det som har framkommit i utvärderingen kan flera slutsatser och rekommendationer dras:

Enkla ansökningsförfaranden har många fördelar och möjliggör potentiellt att fler mindre aktörer/föreningar/representanter från det civila samhället ansöker om medel.

För att undvika att värdefull kunskap går förlorad och att satsningarna inte blir kortsiktiga inpass där verksamheten återgår i ordinarie form efter projektens slut, behöver det långsiktiga förändringsarbetet (vad gäller t.ex. attityder och hur verksamheterna organiseras) tydliggöras i projektutlysningar och vid beviljandet av medel. Arbetet ute i verksamheterna behöver också följas upp.

Kommunen kan skapa förutsättningar och ta arbetet vidare genom att exempelvis uppmuntra, initiera och samordna fungerande samverkan och nätverk för erfarenhetsutbyte tillsammans med civilsamhället.

Kommunen kan även sprida "goda exempel" och kunskap, bjuda in till dialog om idéburet offentligt partnerskap (IOP) samt uppmuntra aktörer inom det civila samhället att fortsätta verka i en inkluderande och demokratisk anda.

En central del i "att ta arbetet vidare" handlar om att aktörer på samtliga nivåer bör sträva mot att på allvar identifiera och ta tillvara befintliga resurser, att se utrikesfödda personer som en möjlig tillgång och som presumtiva jämlika medarbetare och föreningsaktiva snarare än en målgrupp för aktiviteter och insatser. De humanitära och samhällsekonomiska vinsterna av ett framgångsrikt integrationsarbete och ett välfungerande samarbete mellan kommun och civilsamhälle kan inte nog betonas.

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

Bilaga 1: Intervjuformulär

Intervjuformulär [projektledare/ansvariga]

Kortfattad presentation (namn, position i föreningen/verksamheten)

En vanlig arbetsdag (huvudsakliga respektive mindre vanligt förekommande arbetsuppgifter)

Beskrivning av integrationssatsningen (konkret innehåll i miniprojekten, vad har ni gjort/hur har arbetet sett ut?)

Förhållande till ursprungliga projektplanen/idén (eventuella tillägg eller avvikelser)

Deltagare (vilka har kommit, några som tillkommit respektive hoppat av längs vägen, varför?)

Respons från deltagarna

Centrala vinster/positiva effekter

Mindre positiva/negativa effekter

Nya kontakter mellan deltagarna (dvs. kontakter som genererats genom projektet mellan ensamkommande barn/ungdomar som bott i Sverige mindre än 10 år och personer som bott i Sverige i mer än 10 år? Ta det första exempel du kommer på och beskriv närmare hur kontakten ser/sett ut)

Nya kontakter mellan deltagare och ledare? (ta det första exempel du kommer på och beskriv närmare hur kontakten ser/sett ut)

Nu ett par frågor om huruvida och på vilket sätt projektet har lett till förändringar i er förening vad gäller:

Organisering av verksamheten (på vilket sätt? tillfälliga eller permanenta förändringar, dvs. håller i sig efter att projektet har avslutats?)

Erbjudna aktiviteter (på vilket sätt har utbudet förändrats/utökats/anpassats? tillfälliga eller permanenta förändringar?)

Planering av verksamheten (på vilket sätt? tillfälliga eller permanenta förändringar?)

Intern kommunikation (på vilket sätt? tillfälliga eller permanenta förändringar?)

Extern kommunikation (på vilket sätt? tillfälliga eller permanenta förändringar?)

Inställning/synsätt/attityder/gått utanför "gamla fotspår" (på vilket sätt? tillfälliga eller permanenta förändringar?)

Målgrupp (på vilket sätt? finns deltagare som fortsatt är aktiva inom föreningen? vilken typ av engagemang/roll, arbetsuppgifter och på vilken "nivå"?)

Om aktuellt: integrationssatsningen i sin helhet tycks ha varit uppskattad, vad du anser har bidragit till detta? Vad är det som har fungerat (på kort och lång sikt)? Om t.ex. en grannkommun skulle vilja starta en liknande verksamhet, tips och rekommendationer? Vilka förutsättningar menar du måste finnas för att lyckas med integration?

Jag frågade innan huruvida satsningen fört med sig några mindre positiva/negativa effekter. Vad hade kunnat göras annorlunda? Uppenbara hinder som är bra att känna till?

Är det något mer du vill berätta om hur ni har arbetat, på ett mer bestående sätt, för att underlätta integration och kontaktytorna mellan svenskar och personer som kommit till Sverige relativt nyligen?

Framtiden inom verksamheten/föreningen (utvecklingsidéer och nya öppningar, nya sammanhang och samverkanspartners)

Har du några tankar och idéer om vad föreningsliv respektive kommun kan göra för att underlätta integration och kontaktytorna mellan personer som är födda/har bott länge i Sverige

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

och dem som kommit relativt nyligen? Förslag på nya verksamheter, arenor och samarbetspartners? Tankar om hur befintliga verksamheter kan förändras/anpassas?

Är det något som jag har missat att fråga dig om/något som du vill tillägga?

Tack så mycket för att du tog dig tid!

Intervjuformulär [deltagare]

Kortfattat presentation (namn, födelseland, ålder)

I vilket sammanhang fick du information om *Hästen som integration/Stronger* och hur gick den första kontakten till? När var detta?

Deltagande i projektet (vad har du gjort, när, hur ofta, vad tycker du om projektet, vad har det betytt för dig? Både positiva och negativa konsekvenser)

Övriga deltagare (vilka har varit med, några som tillkommit respektive hoppat av längs vägen, varför?)

Fortfarande aktiv? På vilket sätt? (Beskriv engagemanget, din roll i organisationen, vad du gör och på vilken "nivå")?

Förväntningar innan? Har dessa förväntningar infriats/blev det som du tänkt dig?

Nya kontakter? (Har du genom projektet knutit nya kontakter, kanske blivit vän med svenska ungdomar/personer som bott i Sverige i mer än 10 år? Med ledare/ansvariga? Berätta mera och beskriv hur eventuella kontakter ser/sett ut).

Om aktuellt: integrationssatsningen i sin helhet tycks ha varit uppskattad, jag är intresserad av att ta reda på vad du anser har bidragit till detta. Vad är det som har fungerat (på kort och lång sikt)?

Om t.ex. en grannkommun skulle vilja starta en liknande verksamhet, tips och rekommendationer? Vilka förutsättningar menar du måste finnas för att lyckas med integration?

Jag frågade innan huruvida satsningen fört med dig några mindre positiva/negativa konsekvenser. Vad hade kunnat göras annorlunda? Finns det några uppenbara hinder som är bra att känna till?

Har du några tankar och idéer om vad föreningsliv respektive kommun kan göra för att underlätta integration och kontaktytorna mellan personer som är födda/har bott länge i Sverige

och dem som kommit relativt nyligen? Förslag på nya verksamheter, arenor och samarbetspartners? Tankar om hur befintliga verksamheter kan förändras/anpassas?

Är det något som jag har missat att fråga dig om/något som du vill tillägga?

Tack så mycket för att du tog dig tid!

Referenslista

Jönsson, Anders & Scaramuzzino, Roberto. (2016). *Samverkan mellan stat, region och civilsamhälle för nyanländas etablering*. Lund: Socialhögskolan Lunds universitet.

Söderhamns kommun. (2016a). Integrationsprojekt 2016. Hämtad 2017-11-07, från

<http://www.soderhamn.se/omsorgochstod/ekonomiforsorjninggodman/stipendierochfonder/integrationsprojekt.4.2b8793db1541a5f591fdab86.html>

Söderhamns kommun. (2016b). Miniprojekt får medel för integration. Hämtad 2017-09-29, från

<http://www.soderhamn.se/kommunochpolitik/nyhetsarkivkommunochpolitik/nyheterkommunopolitik/miniprojektfarmedelforintegration.5.31d50aae1549b21f98258f1f.html>

Söderhamns kommun. (2017a). Film: Miniprojekt för integration Söderhamns kommun. Hämtad

Bil. 1: Utvärdering av miniprojekten

2017-08-15, från https://www.youtube.com/watch?v=L1UJ5d8Q_Pg&feature=youtu.be

Söderhamns kommun. (2017b). Integration som fött nya Söderhamnsandan. Hämtad 2017-11-09, från

<http://www.soderhamn.se/kommunochpolitik/nyhetsarkivkommunochpolitik/nyheterkommunopolitik/integrationsomfottnyasoderhamnsandan.5.5a3be259159eb50b5fdc1582.html>

Söderhamns kommun. (2017c). Unik användning av integrationsmiljoner. Hämtad 2017-11-06, från

<http://informationsoderhamn.se/kommunochpolitik/nyhetsarkivkommunochpolitik/nyheterkommunopolitik/unikanvandningavintegrationsmiljoner.5.475f9f0b15a5ae742ad54a27.html>

Vallström, Maria & Vallström, Mikael (red.). (2017). *Ett låst land eller en öppen famn? Mottagande och integration av ensamkommande flyktingbarn i Nordanstig och Söderhamn*. Söderhamn: Hälsinglands utbildningsförbund.